

ГОЛОС УКРАЇНИ

Газета Верховної Ради Української РСР

◆ № 49 ◆

Середа, 13 березня 1991 року ◆

Ціна 10 коп.

ЩО Ж ЦЕ ЗА ФЕРМЕР — З ВИЛАМИ?

Треба в кожному селі, в кожному районі зробити так, як люди хочуть.

В. ВАЩЕНКА — віддати їм землю. А промисловість має робити техніку. Що ж це зараз за фермер — з вилами? Він забезпечить її віддачу, краще, ніж когось чи радгосп. Ти дай людині землю на сто років. Оце твоя земля, володіння, праця. І гарантію, що ніхто від тебе цієї землі не відбере.

...всі аграрна політика Радянської влади була не стійка. То присадибні ділянки нарізують, то віддають, відізнають, то плати за кожне дерево, то сій лише буряк, то лише кукурудзу. Люди й думають: як можна вірити такій владі? І тепер придивляються. (З інтерв'ю Голови Верховної Ради Української РСР Л. Кравчука газеті «Голос України» 1 січня 1991 року).

Продовження фоторозповіді Олексія Ващенко про один день із життя сільської України. Сільськогосподарський робітник на Чернівецькому чигаї не 9-й стор. — у «Дзержині».

Фото
Олексія ВАЩЕНКА.

До прибуття в УРСР Президента Турецької Республіки

Сьогодні в Київ прибуває Президент Турецької Республіки Тургут Озал, який перебуває в Радянському Союзі з офіційним візитом.

Тургут Озал народився 13 жовтня 1927 року в м. Малат'я. В 1950 р. закінчив Стамбульський технічний університет, здобувши спеціальність інженера-електрика. Займався викладацькою діяльністю, працював у різних міністерствах, а також у приватних компаніях. Протягом ряду років керував державною плановою організацією Туреччини. В 1980 — 1982 рр. був заступником прем'єр-міністра, віддав питанням економіки.

У травні 1983 р. очолював роботу по створенню Партії візв'язи (ПВ) і став її генеральним головою. Після перемоги ПВ на загальних парламентських виборах з грудня 1983 р. по жовтень 1989 р. Т. Озал був прем'єр-міністром Туреччини.

У липні-серпні 1986 р. на запрошення Радянського уряду відвідав СРСР з офіційним візитом.

У результаті президентських виборів, які відбулися в турецькому парламенті 31 жовтня 1989 р., Т. Озал був обраний восьмим Президентом Турецької Республіки.

Відомий також як визначний економіст. Має ряд наукових робіт у галузі економіки і техніки.

В Українській РСР вітають приїзд Президента Турецької Республіки.

ДОГОВІР ПРО СОЮЗ СУВЕРЕННИХ РЕСПУБЛІК

ПРОЕКТ

ГОЛОС України

Газета Верховної Ради
Української РСРГоловний редактор
Сергій
ПРАВДЕНКО

Редколегія:

Олександр БІЛИК
заступник головної
редактораАнатолій ГОРЛОВ
заступник головної
редактораОлександр
ЕМЕЛЬЯНОВ
член-кореспондент
АН УРСРВолодимир
КРАСНОДЕМСКИЙЛеонід
САМОЙЛЕНКО
заступник головної
редактораБорис
СІДОРЕНКО
заступник головної
редактораАнатолій
СОЛОНСЬКИЙВіталій СУДЯ
відповідальний
секретарЗасновник —
Верховна Рада
Української РСРАдреса редакції:
УРСР, 232247Київ-47, вул. Мостовая, 4
Рухомі
не реєструються
в поштових
Діапазон
публікації в «Голосі
України» не заходять
збігається з точкою
своїх редакцій.

Індекс 90955.

Тираж: 164.300.

Передплата ціна
на рік 19 руб. 30 коп.Газета виходить
5 разів на тиждень.
У вихідні —
не 8 сторінок,
середу, четвер-
ні 10 сторінок,
не 16 сторінок.

Суверенні держави — учасники Договору, анімацією його своїх народів до оновлення Союзу: визнаючи право нації і народів на самозначення; виходячи з продовження республіканської Декларції про державний суверенітет; враховуючи близькість історичної долі, прожити життя в дружбі і злагоді, забезпечити рівноправне співробітництво;

бажаючи створити умови для всебічного розвитку кожної особи і забезпечення надійних гарантій її прав і свобод;

злаючи про матеріальний добробут і духовний розвиток народів, взаємобогачення національних культур, гарантування загальної безпеки;

вносячи уроки з минулого та беручи до уваги зміни в житті країни і в усьому світі;

вирішивши на нових засадах побудувати свій альянс в Союзі РСР.

І. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

Перше. Кожна республіка — учасник Договору є суверенною державою, Союз РСР — федерація суверенних демократичних держав, що утворена в результаті добровільного об'єднання рівноправних республік і здійснює керівництво владою в межах повноважень, які їм наділені учасники Договору.

Друге. Республіки, які утворені Союзом, зберігають за собою право на самостійне вирішення всіх питань свого розвитку, гарантують політичні права і свободи, соціально-економічний і культурний розвиток всім народам, які проживають на їх території. Республіки рідко не виступають проти націоналізму, шовінізму, расизму, будь-яких спроб обмеження прав народів. Учасники Договору виконують з поєднання загальносоюзних і національних ціностей.

Третє. Республіки визнають найважливішим принципом пріоритет прав людини, відповідно до загальнозв'язаних норм міжнародного права. Всім громадянам надаються можливість використання рівної мови, безперешкодного доступу до інформації, свободи віросповідання, інших політичних, соціально-економічних, особистих прав і свобод.

Четверте. Республіки бажають найважливішу умову свободи і добробуту у формуванні і розвитку громадянського суспільства. Вони зобов'язані до задоволення потреб людей на основі вільного вибору форм власності і методів господарювання, реалізації принципів соціальної справедливості і захистності.

П'яте. Республіки, які утворені Союзом, мають свою повноту державної влади, самостійно визначають свій національно-державний і адміністративно-територіальний устрій, систему органів влади і управління. Вони визнають загальним фундаментом принципом демократії, що ґрунтується на народному представництві і прямує до повнолітньої народної участі до створення правової держави, яка служить б гарантом проти будь-яких тенденцій до авторитаризму і сваволі.

Шосте. Республіки вважають одним з найважливіших своїх завдань збереження і розвиток національних тра-

дицій, державну підтримку освіти, науки і культури. Вони сприятимуть інтенсивною і взаємобогаченню гуманістичними духовними цінностями народів країн і всього світу.

Сьоме. Учасники Договору заявляють, що головними цілями Союзу на міжнародній арені є мир, відсутність ядерної та іншої зброї масового знищення, співробітництво держав і солідарність народів у розв'язанні глобальних проблем людства.

Республіки є повноправними членами міжнародного співробітництва. Вони вправі встановлювати безпосередні дипломатичні, консульські, торговельні та інші зв'язки з іноземними державами, об'єднуватися з ними повноваженнями представництвами, укладати міжнародні договори і брати участь у міжнародній діяльності міжнародних організацій, не ущемлюючи інтереси учасників цього Договору та їх спільні інтереси. Не порушуючи міжнародні зобов'язання Союзу РСР.

ІІ.

УСТІЙ СОЮЗУ

Стаття 1. Членство в Союзі РСР.

Членство республік у Союзі РСР є добровільним. Республіки — учасники Договору мають рівні права і рівні обов'язки.

Республіки — учасники Договору входять до Союзу безпосередньо або у складі інших республік, що не ущемляють їх прав і не звільняють від обов'язків за Договором. В відносинах між республіками між ними не входить до складу другої, регулюються договорами і угодами між ними.

Союз РСР є відкритим для вступу до нього інших суверенних держав, які визнають Договір. Рішення про прийом до Союзу нових членів приймається за згодою всіх учасників Договору.

Республіки — учасники Договору мають право вільного вибору Союзу в порядку, встановленому учасниками Договору.

Стаття 2. Громадянство. Громадяни республік, яка входить до Союзу РСР, є одночасно громадянином Союзу РСР.

Громадяни Союзу РСР мають рівні права, свободи і обов'язки, закріплені Конституцією, законами і міжнародними договорами Союзу РСР.

Стаття 3. Територія.

Територія Союзу РСР складається з території усіх республік — учасників Договору.

Республіки, які входять до Союзу, визнають територіальну цілісність на момент підписання Договору кордоном.

Кордон між республіками можуть змінювати тільки за згодою всіх учасників Союзу РСР.

Стаття 4. Відносини між республіками. Відносини між республіками регулюються цим Договором та іншими договорами і угодами, які не суперечать йому.

Республіки — учасники Договору будують свої взаємовідносини у складі Союзу на основі рівності, поважання суверенітету, територіальної цілісності, нечуждіння у внутрішній справі, вирішення спору мирними засобами, неприпустимості використання зброї, сумлінного виконання зобов'язань за Союзним договором і міжреспубліканськими угодами.

Республіки — учасники Договору зобов'язуються не застосовувати відносно однієї іншої, порозу силою, не чинити будь-яких насильств: дії, не посягають на територіальну цілісність інших республік.

Республіки зобов'язуються не допускати розміщення на своїй території збройних формувань і військових баз іноземних держав, не укладати угод, які суперечать цим Союзу або були б спрямовані проти інтересів республік, що входять до нього.

Стаття 5. Розмежування повноважень у Союзі РСР. Учасники Договору наділяють Союз РСР такими повноваженнями:

— ахист суверенітету і територіальної цілісності Союзу республік, які входять до нього;

— гарантування державної безпеки Союзу РСР; визнаючи і охороняючи державного кордону Союзу РСР; охороняючи кордону Союзу РСР за згодою відповідної республіки;

— організації оборони і керівництво Збройними Силами Союзу РСР, прикордонних військ, внутрішніх і залізничних військами Союзу РСР; оголошення війни і укладання миру;

— керівництво оборонними підприємствами і організаціями, що створюють і виробляють зброю та військової техніки;

— здійснення загальносоюзної зовнішньої політики; представництво відносин з іноземними державами і міжнародними організаціями; укладання міжнародних договорів Союзу РСР; координація зовнішньополітичної діяльності Союзу і республік;

— здійснення зовнішньоекономічної діяльності з міжнародними державами Союзу РСР;

— затвердження і виконання загальної бюджету;

— управління юрисдикційними системами зв'язку, телеграфією, радіо, телеграфією, метрополі і стандартизації;

— контроль за дотриманням територіальної цілісності Союзу РСР; прийняття законодавства з питань, які входять у юрисдикцію Союзу РСР; встановлення основ законодавства з питань, погоджених з республіками;

— координація діяльності до зовнішньоекономічного порядку та боротьби зі злочинністю.

Союз РСР сильно з республіками здійснює такі повноваження:

— прийняття Конституції Союзу РСР, внесення до неї змін і доповнень; забезпечення прав і свобод громадян Союзу РСР;

— визначення зовнішньополітичного курсу Союзу РСР; контроль за його проведенням через систему найвищих органів державної влади Союзу; заборона ініціатив громадян Союзу РСР і республік у міжнародних відносинах; встановлення основ зовнішньоекономічної діяльності; єдина митна справа; здійснення суверенних прав Союзу і республік на природні багатства економіки; контроль над континентальним шельфом Союзу РСР;

— визначення стратегії державної безпеки Союзу і республік; здійснення економічного, територіального, гарантування державної безпеки членів Союзу; встановлення режиму державного кордону Союзу РСР;

— визначення стратегії державної безпеки Союзу і республік; здійснення економічного, територіального, гарантування державної безпеки членів Союзу; встановлення режиму державного кордону Союзу РСР.

морських просторів і повітряного простору Союзу РСР;

— визначення основної політики Союзу РСР; здійснення заходів щодо організації і забезпечення оборони Союзу РСР; вирішення питань зв'язаних з дислокацією і діяльністю військ і військових об'єктів на території республік; встановлення єдиного порядку призову і проходження військової служби; організація мобілізаційної підготовки народного господарства;

— визначення стратегії соціально-економічного розвитку країни і створення умов для розвитку загальносоюзного ринку; проведення єдиної фінансової, кредитної, грошової, податкової і ценової політики; яка ґрунтується на спільній валюті; складання загальної бюджету і контроль за його виконанням; використання загальносоюзного бюджету і валютного фонду Союзу РСР; розробка і здійснення загальносоюзних програм; створення загальносоюзного фонду регіонального розвитку і ліквідації наслідків стихійного лиха і катастроф, а також інших непередбачуваних ризиків; проведення в республіках фінансових фондів і укладання міжнародних договорів; подання допомоги іноземним державам; укладання угод про міжнародні позики і кредити; регулювання зовнішнього і внутрішнього державних боргів;

— керівництво оборонними підприємствами, організаціями щодо створення і виробництва продукції цивільного призначення;

— управління єдиною націоно-енергетичною системою, атомною, атомно-енергетичною, гідроенергетичною, теплоенергетичною, вітряною, морською і магистральним трубопроводним транспортом;

— встановлення основ природоохоронної і охорони навколишнього середовища, проведення погодженої екологічної політики;

— встановлення основ соціальної політики, виконання питань зайнятості і міграції, умов праці та її охорони, соціального забезпечення і страхування, народної освіти, охорони здоров'я, охорони сім'ї, материнства і дитинства; гарантоване забезпечення мінімальної прожиткової рівні; сприяння розвитку культури;

— забезпечення невичисленим народам збереження спокійного середовища проживання, необхідних умов для економічного та культурного розвитку;

— організація і проведення фундаментальних і прикладних досліджень і стимулювання науково-технічного прогресу; визначення політичних і соціальних принципів і реалізація в розвитку вищої школи, підготовки і атестації науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Повноваження, що визначені в цьому статті, можуть бути змінені лише за згодою всіх республік — учасників Союзного договору.

Спори з приводу здійснення повноважень Союзу РСР або реалізації прав і виконання обов'язків у складі Союзу РСР і республік розв'язуються шляхом погоджувальних процедур. При неможливості згоди спор розв'язується розгляд Конституційного Суду Союзу РСР.

(Закликання на 3-й стор.)

ДОСВІД ВСТАНОВЛЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ РЕСПУБЛІК

(Зачислення)
Початок на 2-й стор.

Стаття 6. Участь республік у здійсненні повноважень Союзу

Республіки беруть участь у здійсненні повноважень Союзу РСР шляхом спільного формування союзних органів, створення інших механізмів процедури погодження інтересів і т. ін.

Комісія республіки може шляхом укладання угоди з Союзом РСР додатково делегувати йому адміністративні окремих своїх повноважень, а Союз за угодою всіх республік передає один або кілька з них адміністрації на їх території окремих своїх повноважень.

Стаття 7. Власність

Союз РСР і республіки забезпечують адекватний розвиток і захист усіх форм власності, передаючи законодавчі повноваження Союзу РСР і республікам, сприяючи функціонуванню єдиного загальносоюзного ринку.

Власність є власником земель, її наділ та інших природних ресурсів на своїй території, а також державного майна на винятковому наділі частини, яка на договірній основі закріплюється за Союзом у власність для здійснення повноважень на його повноваження.

Союзна власність використовується і нарощується виключно в загальносоюзних інтересах республік, включаючи врівноваження рівня їх соціально-економічного розвитку.

Республіки мають право на свою частку в загальносоюзному і валютному фондах Союзу РСР і беруть участь в їх використанні.

Використання земель, її наділ та інших природних ресурсів для реалізації повноважень Союзу здійснюється в рамках законодавства республік, які створюють необхідні умови для діяльності Союзу РСР.

Стаття 8. Податки і збори

Республіки самостійно встановлюють податки і збори, визначають свій бюджет. Для здійснення повноважень Союзу РСР встановлюються окремі податки і збори в розмірах, що визначаються за погодженням з республіками, а також лабова відрахування на загальносоюзні програми, обсяг і розміри яких регулюються щорічною угодою між Союзом і республіками з урахуванням.

З метою забезпечення суворого дотримання Закону СРСР «Про всезагальне голосування» (референдум) СРСР, рішення четвертого З'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР при проведенні референдуму СРСР 17 березня 1991 року у Верховній Раді СРСР постановляється:

1. Доручити народним депутатам СРСР взяти діючу частку у забезпеченні проведення у своїх адміністративних округах референдуму СРСР 17 березня 1991 року у точній відповідності з чинним законодавством.

2. Вказати за доцільності направити групи народних депутатів СРСР у республіки і регіони для спостереження за ходом проведення референдуму.

3. Надати народним депутатам СРСР і групам народних депутатів права офіційних спостерігачів від імені Верховної Ради СРСР за проведення референдуму СРСР на всій території Сою-

зямням показників їх соціально-економічного розвитку.

Стаття 9. Конституція Союзу РСР

Основою Конституції СРСР є Союзний Договір.

Конституція Союзу РСР приймається З'їздом представників держав — учасників Договору.

Конституція Союзу РСР не повинна суперечити Союзному Договору.

Стаття 10. Закони
Закони Союзу РСР, конституції і закони республік не повинні суперечити положенням Союзного Договору.

Закони Союзу РСР у питаннях його відання мають верховенство і обов'язковий для виконання на території всіх республік.

Республіки мають верховенство на її території в усіх питаннях, за винятком тих, які віднесені до відання Союзу.

Закони Союзу РСР у питаннях, віднесених до спільного відання Союзу РСР і республік, вступають у дію, привносячи в загальносоюзний рівень республік, чи інтереси зачіпаються цими законами.

Республіка вправі опротестувати закон Союзу РСР, якщо він порушує Конституційний Договір, суперечить Конституції республіки, а також її законам, прийнятим у межах її повноважень.

Республіка вправі опротестувати закон республіки, якщо вона порушує Союзний Договір, суперечить Конституції СРСР, а також законам Союзу РСР, прийнятим у межах його повноважень. Спори в обох випадках розв'язуються шляхом погоджувальних процедур або передаються до Конституційного Суду Союзу РСР.

ОРГАНИ СОЮЗУ

Стаття 11. Формування органів Союзу

Союзні органи влади і управління формуються на основі представництва республік і діють в строгій відповідності з положеннями цього Договору.

Стаття 12. Верховна Рада Союзу РСР
Законодавчий апарат Союзу здійснюється Верховною Радою Союзу РСР, яка складається з двох палат:

Рада Республік — верхня палата Верховної Ради Союзу РСР, формуються з рівної кількості представників, які

обираються в республіках, що безпосередньо входять у Союз.

Союзу — нижня палата Верховної Ради Союзу РСР, яка обирається населенням усієї країни по виборчих округах з рівною чисельністю виборців.

У Верховній Раді Союзу РСР гарантується представництво всіх національно-територіальних утворень.

Адміністративний апарат
(Законодавчий апарат Союзу здійснює Верховна Рада СРСР, що складається з двох палат:

Рада Республік Верховної Ради СРСР формуються з рівної кількості представників, які обираються в республіках — учасниках цього Договору.

Рада Союзу Верховної Ради СРСР обирається населенням усієї країни по виборчих округах з рівною чисельністю виборців.

У Верховній Раді СРСР гарантується представництво всіх національно-територіальних утворень).

Стаття 13. Президент Союзу РСР

Президент Союзу РСР — глава Союзу держав, який має найвищу законодавчо-розпорядчу владу.

Президент Союзу РСР виступає гарантом дотримання Союзного Договору, Конституції і законів Союзу РСР; є головним командувачем Збройних Сил Союзу РСР, представляє Союз у відносинах із зарубіжними країнами; здійснює контроль за виконанням міжнародних зобов'язань Союзу РСР.

Президент обирається громадянином Союзу на основі загального, рівного і прямого виборчого права при тайному голосуванні строком на 5 років і не більше, ніж на два строки палати. Обраним вважається кандидат, який отримав більше половини голосів виборців, що взяли участь у голосуванні, в цілому по Союзу і в більшості республік.

Стаття 14. Віце-президент Союзу РСР
Віце-президент Союзу РСР обирається разом з Президентом Союзу РСР. Віце-президент Союзу РСР виконує за уповноваженням Президента Союзу РСР окремі його функції і заміщає Президента СРСР у разі його відсутності неможливості здійснення ним своїх обов'язків.

Стаття 15. Рада Федерації

Рада Федерації створюється для координації діяльності Союзу РСР у складі Віце-президента Союзу РСР, Президента (найвищих державних службових осіб) республік для розгляду основних питань внутрішньої і зовнішньої політики Союзу, проблем міжнародних відносин, координації відносин Союзу і республік.

Стаття 16. Кабінет міністрів Союзу РСР
Кабінет міністрів Союзу РСР формуються Президентом Союзу РСР за погодженням з Верховною Радою Союзу РСР у складі Прем'єр-міністра, заступників Прем'єр-міністра, міністрів Союзу РСР, керівників інших державних органів Союзу РСР.

У роботі Кабінету міністрів можуть брати участь з правом консультативного голосу уповноважені представники інших урядів республік.

Кабінет міністрів Союзу РСР діє відповідно до повноважень Союзу, підпорядковується Президенту СРСР і несе відповідальність перед Верховною Радою Союзу РСР.

Стаття 17. Конституційний Суд Союзу РСР

Конституційний Суд Союзу РСР розглядає питання про відповідність законодавчих актів Союзу РСР і республік, указів Президента Союзу РСР і Президента республік, нормативних актів Кабінету міністрів Союзу РСР Союзному Договору і Конституції Союзу РСР, атакує арбітражні спори між Союзом і республіками та між республіками про конституційність їх законодавчих актів.

Стаття 18. Союзні суди
Союзні суди — Верховний Суд Союзу РСР, Найвищий арбітражний суд Союзу РСР, Збройні Сили Союзу РСР.

Верховний Суд Союзу РСР і Найвищий арбітражний суд Союзу РСР здійснюють судову владу в межах повноважень Союзу. Голови найвищих судів, арбітражних судів республік мають право за посадою відповідно до складу Верховного Суду Союзу РСР і Найвищого арбітражного суду Союзу РСР.

Стаття 19. Прокуратура Союзу РСР
Нагад за виконанням законодавчих актів Союзу РСР здійснюється Генеральним прокурором Союзу РСР, Ге-

неральним прокурором (прокурором) республік і підпорядкованими їм прокурорами.

Генеральний прокурор Союзу РСР призначається Верховною Радою СРСР і її підпалати.

Генеральні прокурори (прокурори) республік призначаються найвищими законодавчими органами республік і входять за посадою до складу колегії Прокуратури Союзу РСР і своїй діяльності по нагляду за виконанням союзних законів вони підвладні як найвищим законодавчим органам республік, так і Генеральному прокурору Союзу РСР.

IV

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 20. Офіційна мова Союзу РСР

Офіційною мовою Союзу РСР є російська мова. Союзні документи, документи республік, що мають юридичну силу, складаються російською мовою.

Стаття 21. Столиця Союзу РСР

Столицею Союзу РСР є місто Москва.

Стаття 22. Державна символіка Союзу РСР

Союзні документи, документи республік, що мають юридичну силу, складаються російською мовою.

Стаття 23. Набраний Союзним Договором чинності

Союзний Договір приймається найвищими органами державної влади республік і набрав чинності з моменту його підписання повноважними делегаціями республік. Союзний Договір відкривається для підписання за рішенням Ради Федерації Союзу РСР.

Для республік, які його підписали, з тієї ж дати вважаються такими, що вступили в чинність, Договір про утворення Союзу РСР 1922 року.

Відносини Союзу і республік, які не підписали Союзний Договір, підлягають врегулюванню на основі чинного законодавства Союзу РСР, а також зобов'язань і угод, укладених Союзом РСР 1922 року.

Стаття 24. Зміна Союзного Договору

Союзний Договір або окремі його положення можуть бути скасовані, змінені або доповнені за поданнями республік на згоду з Союзом держав — членів Союзу РСР.

Стаття 25. Додаток до Договору

Додаток до Договору або окремі його положення можуть бути скасовані, змінені або доповнені за поданнями республік на згоду з Союзом держав — членів Союзу РСР.

Стаття 26. Додаток до Договору

Додаток до Договору або окремі його положення можуть бути скасовані, змінені або доповнені за поданнями республік на згоду з Союзом держав — членів Союзу РСР.

Хід референдуму СРСР. Як б то не було поспіхом на право громадян СРСР брати участь у референдумі СРСР, будь-які обмеження цього права суперечать Конституції СРСР, є незаконними.

6. Органом державної влади і управління республік, рішенням рад народних депутатів, їх виконавчих і розпорядчих органів подають народним депутатам СРСР необхідні документи з здійснення повноважень на своїх завданнях і функції.

Верховна Рада СРСР ще раз звертається до всіх народів країни з закликком брати активну участь у референдумі СРСР, взяти в своїй руху вирішення питання історичної ваги — про долю нашої батьківщини — Союзу Радянських Соціалістических Республік.

Голова Верховної Ради СРСР А. ЛУГАНОВ.
Москва, Кремль.
11 березня 1991 р.

Постанова Верховної Ради СРСР ПРО СПРІЯННЯ З БОКУ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ СРСР ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМУ СРСР

Верховної Ради СРСР мають право одержувати від виборчих округів документи і матеріали або знайомитися з ними, вимагати від відповідних органів і службових осіб подання необхідних заходів по референдуму СРСР, в необхідних випадках ставити перед правоохоронними органами питання про прискіплення порушень законодавства і притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності.

При цьому особлива увага має бути звернута на неухильне дотримання встанов-

леного конституцією СРСР прав і свобод громадян, забезпечення умов для вільного вираження кожним громадянином СРСР своєї волі щодо долі Союзу РСР.

5. Прокуратури Союзу РСР, містерству внутрішніх справ СРСР поспівдо забезпечення суворого дотримання законності і громадського порядку, винити всі необхідні заходи для того, щоб 17 березня кожний громадянин СРСР мав реальні можливості для здійснення свого конституційного права на вільне волевиявлення в

першодержавних актах Союзу РСР, які обираються населенням усієї країни по виборчих округах з рівною чисельністю виборців.

У Верховній Раді Союзу РСР гарантується представництво всіх національно-територіальних утворень).

Президент Союзу РСР — глава Союзу держав, який має найвищу законодавчо-розпорядчу владу.

Президент Союзу РСР виступає гарантом дотримання Союзного Договору, Конституції і законів Союзу РСР; є головним командувачем Збройних Сил Союзу РСР, представляє Союз у відносинах із зарубіжними країнами; здійснює контроль за виконанням міжнародних зобов'язань Союзу РСР.

Президент обирається громадянином Союзу на основі загального, рівного і прямого виборчого права при тайному голосуванні строком на 5 років і не більше, ніж на два строки палати.

Обраним вважається кандидат, який отримав більше половини голосів виборців, що взяли участь у голосуванні, в цілому по Союзу і в більшості республік.

Віце-президент Союзу РСР обирається разом з Президентом Союзу РСР. Віце-президент Союзу РСР виконує за уповноваженням Президента Союзу РСР окремі його функції і заміщає Президента СРСР у разі його відсутності неможливості здійснення ним своїх обов'язків.

Нагад за виконанням законодавчих актів Союзу РСР здійснюється Генеральним прокурором Союзу РСР, Ге-

Тернівці, шахтах та їхні медичні апарати зростає.

сподівалися візиту комісії РЕНКО, президент УДИНКОМ

Велике місто ро- ронозичні Під час — Те- ення до- Як бу- рада не-

ГОЛГОФА»

українського народу? Чи чу- ти нам їх застереження і на- ді?

На відкритті виставки були родичі розстріляних і замучених у сталінських ка- тівнях — вони з'їхалися до Харкова з далеких й бли- зьких країн: дочка Миколи Хвильового — Любов Уман- цева, онука Антона Кру- шельницького — Лариса Крушельницька, дочка Ва- силія Блакитного — Майя Вовчин-Блакитна, родичі ін- ших репресованих з легіону співців і творців.

Іван ШКВАРКО.

Харків.

Сили

у цей час про- колекти- вних ви- мот. Одна з суве-

Юрій ДОЦЕНКО, власний кореспондент «Голосу України». Донецьк.

У МЕНЕ І ВЕРТОЛІТ...»

кого аетсанутизаводу і для улюбленої справи уривав ча- синку-другу. Якось поїхав у су- сідне село змолотити зерна. Там сказали — через два тижні приїхати. Розсердився Литвиненко. Не минуло й два тижні, як у нього на подвір'ї запра- цював власний міні-млин. Дав- гун — із старої кіноустановки. А іззабором змаєстрував і зер- нообмолочувальний апарат. Люди ним користувалися. Але подобалося це не всім. Нели- сапи «добрі люди» скаргу: Лит- виненко краде електроенергію та лальне. Приїхали хлопці з міліції. Григорій Кирилович, ці- де правди діти, ханлювався. Розпав, де що бере, показав своє механізоване господарст- во. Міліціонери були просто щасливі після тієї екскурсії. Руку тиснули й казали: «ви ди- во творити! За це — нагороді- треба давати! Працюйте спо- койно!».

Але радів він недовго. При- неся пів годину перевірку з фінвідділу: «Що це ви тут — городи орете, з пудей гро- ші барете! Платіть патент!».

Довго пояснював, що ніхто

ні з кого не бере, просто хтось йому допоможе, він — комуся, так і живуть.

Не лавірилі.

Довелося й тракторця розбі- рати.

А одного пітнього вечора загорівся ідею скласти всюдю- ка. Працювали разом із Зи- ном. Через місяць випробува- ли машину на боці, поруч. Машина слодобалася не тільки Зіні. Та й хороша ж була ма- шина — полем, ріллею, боло- том, річкою Бреч Гадина, бачи- ли її у Щорсі, у Мені. А він вже нове щось вигадав: мото- блок для городу. Усі роботи механізував — від садіння кар- топлі та сіби зернових до збирання врожаю.

«Був у мене і вертоліт. По- бавився трохи й розібрав. Бо не зміг застосувати у госпо- дарстві...».

— А в планах?

— Автомобіль буде! На рід- кісному пальному, екологічно чистому.

Віктор БОЖОК.

Корюківка, Чернігівська область.

Корюківсь-

Телеграфним рядком з Луганська

МОГЛИ БУТИ ЖЕРТВИ

На 6-му поверсі готелю «Луганськ» вночі виникла по- жежа. Причина — самозай- мання телевізора. Завдяни- умлим діям міліції та по- жежників жертв нема. У го- телі проживало близько 500 постояльців.

АРТИСТ — ДІТЯМ

Відомий естрадний вико- навець Валерій Леонтьєв пе- редав у подарунок Лугансь- кій дитячій філармонії «Ро- весник» 60 тисяч карбован- ців. Це не перший подару- нок Валерія, який багато ро- ків працював у Луганській філармонії.

ЧОРНОБІЛЬЦІ ОБ'ЄДНУЮТЬСЯ

У Луганську відбулася і конференція міського това- риства союзу «Чорнобиль», до якого увійшло понад 500 «ліквідаторів» наслідків ав- рії та евакуйованих. Мета товариства — подання мате- ріального допомоги родинам загинблих.

ВСІ ПІШЛИ У ВІДПУСКУ

У безстрокову неоплачу- вану відпустку пішли бли- зько 1000 робітників Сверд- ловської швейної фабрики. Причина — відсутність си- ровини. Постаціональні в об- міні на неї вимагали вугілля та м'ясо.

Юрій ЧЕПУРНОВ.

ВОЛОКНА З КАМЕНЮ

Рівненська область. У Воло- димирському районі біля се- ла Іванів спеціалісти Рівненсь- кої геологорозвідувальної експедиції відкрили родовище базальтів.

Як сказав керівник пошу- кових робіт Володимир Чаба- ленко та Володимир Рєва, по- ліський камінь відзначається високою якістю. З нього можна виготовити надтонкі аопки для виробництва теплоізоля- ційних матеріалів. Вже виріш- еться питання про спорудження переробного підприємства. Но- вовідкритими базальтами за- цікавилися авіа- та суднобудів- ники, спеціалісти інших галу- зей.

Сергій МЕЛЬНИЧУК, власний кореспондент «Голосу України».

Ходовою фразою про білі плями нашого недалекого минулого навряд чи можна скористатися, згадуючи цей повний трагізму день, бо в пам'яті нашій він постає чорним.

З боку Бабиного Яру на вулиці Фрунзе ринула рідинна маса глиняного кольору до п'яти метрів заввишки. Цей вал знеси- електростанції, транс- захоплював людей. Двоповерховий будинок кинуло на контур депю, зруйнувавши її...

РУКОТВОРНИЙ

ЩО СТАЛОСЯ В КИЄВІ ТРИДЦЯ

— 3-під архівного пилу —

Розказати про гіркі події далекої весни докладніше важко, бо документи здебіль- шого не збереглися. Колінь- їх було засекречено, згодом деякі загублено, інші знище- но із закінченням строку збе- рігання. Знищено й 27-том- ну кримінальну справу, в якій попереднє слідство, а потім суд досліджували при- чини цієї катастрофи.

Однак випадково зберегли- ся копії окремих документів, і серед них обвинувального та експертного висновків, по- казаних окремих свідків. Це дає змогу розповісти про те, що сталося в Києві 13 бе- резня 1961 року.

Починаючи з 1951 року, тобто майже десять років, Київське спеціалізоване уп- равління «Гідромеханізація» № 610 тресту «Унргідро- спецбуд» Мінбуду УРСР ви- конувало роботи на глиняних кар'єрах Петровських цегля- них заводів. Верхні ґрунти, які непридатні для виготов- лення цегли, розмивалися водою й перекачувалися у від- роги Бабиного Яру. І ось 13 березня 1961 року о 8 го- дині 30 хвилин у найбільшо- му відрозі сталося сповзання намитого ґрунту. Селевий по- тік ринув униз. Вмить він за-

повнив площу в 30 гектарів поміж вулицями Фрунзе і Ново-Костянтинівською...

Кримінальну справу пору- шено того ж дня. Під час слідства створена спеціальна експертна комісія зазнач- ла, що проектування й ви- конання робіт проводилося з грубими порушеннями тех- нічних правил і вимог без- пеки. Намив здійснювався взимку, що заборонено пра- вилами. На поверхні намитого ґрунту утворилися озера до двох метрів завглибшки, у яких навіть розвелася рибка. Ніхто не вживав ніяких за- ходів для ліквідації озер. Во- доскидний колодязь не діяв. ґрунт через це не ущільню- вався, залишався розрідже- ним. Ще напередодні ката- строфи вода почала перели- ватися через греблю, розми- ваючи й руйнуючи її.

Щодо проекту, за яким ґрунти з цегляних кар'єрів скидалися у відроги Бабино- го Яру, то його експерти ви- знали неякісним. Розроблен- ий без належного вивчення гідрології, гідрогеології й то- пографії місцевості, він міс-

тив принципові по- милки, пізно мали при- зликої катастрофи- вано й те, що на- ти нагромаджува- рогах, які були метрів вище від- леної території м- ку з цим для ут- мних ґрунтів по- збудувати капіт- з водоскидним дійсності замість- же ґрунтів було- лі 10—25 метрів. Тобто замість- першого класу в- вкороєно спок- класом нижче в-

Серйозні пору- екти і правил ви- біт допустило й «Гідромеханіза- Не було побудо- греблі для затри- і стічної вод. За- водоскидних тру- них навіть хибна- на греблі прокла- ну. З 1958 року колодязь перест- кілька замаяв- тоді воду відвод-

Фотограпортж

Саме так, я не обмовився — інтернаціональне. Звичай- но, у наш складний час, коли з неймовірною легкістю рвуться усталені міжреспублі- канські стосунки, таке ви- значення вже звучить, мож- ливо, анахронізмом. Але що ви скажете на те, що нині в Слов'янському авіаційно-тех- нічному училищі цивільної авіації у півторатисячній

СЛОВ'ЯНСЬКЕ ІНТЕРНАЦІОНАЛ

курсантській сім'ї навчається понад сорок представників різних національностей на-шої країни? І ще кожного разу, як розповідає началь- ник училища В. П. Юнгов та його заступник П. І. Пасту- хов, не було якихось міжна- ціональних конфліктів. Це ж саме стверджують й самі курсанти, у всякому разі всі ті, з ким мені довелося спіл- куватися.

В училищі створено всі умови для навчання і відно- чинку, виробничу практику курсанти проходять на учбо- вому аеродромі, котрий зна- ходиться недалеко від міста. Випускники тут здобувають усі ті необхідні спеціальні- ті, що потрібні для якісного обслуговування пасажирсь- ких літаків та вертольотів. А такі, як технік-механік по експлуатації електричних сис-

тем аеродромів електрик по об- засобів механіза- тизації на аерод- на здобути лише кому Донецької о- поную увазі чи миттєвостей з жи- цтя.

● Хоча і про- зом ще недовго, лн потоваришуват-

ТЕЛЕВІЗОР-ПРОВОКАТОР

Факт і коментар

27 лютого телепрограма ТСН двічі оголосила, що на Україні в місцях позбавлення волі буде масовий неахід на роботу і березня. Вимоги: перегляд діючого криміналь- ного законодавства. На Ві- ничинні цю інформацію від- хопили в'язні особливого ре- жиму 39-ї установи (Губник, Тростянецького району). Тут відмовилися працювати 500 чоловік. На місце події ви- їхав обласний прокурор по дотриманню законності у виправно-трудових установах Борис СЛОВОДЯН. Він аста- новив: усі піддалися на пові- домлення ТСН, адже телеві- зори нині є у всіх кімнатах відпочинку. Прегеній до ре- жиму та харчі не було. Але кожен з тих, з ким розмовляв

Факт і коментар

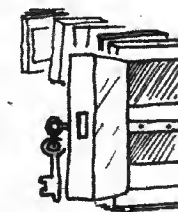
прокурор, нарікав на великі строки ув'язнення, мовля, краще жорсткіший режим, ніж усвідомлення, що у тебе попереду 10 літ неволі. Та й за що? Ось деякі думки.

Аврам Футермак: мені 51 рік. Маю 8 судимостей. Від- сидів 22 з 33-х років. Звіль- нюсь 1999 року. Хіба спра- ведливо, що останні кілька літ отримав за гаманець, де було лиш 20 карбованців?

Анатолій П'ятковський: яюсь почув по телевізору про ділків, котрі отримали 5 років за продаж технічної до- кументації на суму 5 мільйо- нів. А я за якийсь паршивий гаманець, де було 28 карбо-

ванців, маю п'ять з полови- ною років неволі. Хіба ж це законно?

Михайло Парамонов: п'я- тий строк у мене. Останній — за розбійне пограбування. По собі знаю, що послаблення режиму розбещує. Разом з тим, великі строки ув'язнен- ня призводять людину до від- чаю. Тоді у засуджених бу- вають хвилини, коли вони здатні на будь-які необдум- ні вчинки. Краще менші стро- ки, але суворіший режим. Шкоду, що «клонує» на дезінформацію ТСН. Думав, справді буде нагода повою- вати за свої права. Але хтось же повинен за нас по- думати. Чому Верховна Рада України не поставить пита- ння про перегляд давно заста-

рілого криміналь- даства? Такої ж думки- вилі, В. Туров, і та багато інших, шов 1 березня внаслідок чого з-

РУКОТВОРНИЙ ПОТОП

ЩО СТАЛОСЯ В КИЄВІ ТРИДЦЯТЬ РОКІВ ТОМУ?

— 3-й під архівного ліпшу —

Навколомістечні
новини

І В ПОСТЯХ, І ВДОМА?

Розказати про гірші події далекієї весни докладніше важко, бо документи здебільшого не збереглися. Комісія ІД було засекречено, згодом деякі загублено, інші знищено із зазначенням строку знищення. Знищено й 27-томну кримінальну справу, в якій підкадри слівство, а потім суд досліджували причини цієї катастрофи.

Однак випадково збереглися копії окремих документів, і серед них об'явлюються та експертного висновку, показав окремих свідків. Це дає змогу розповісти про те, що сталося в Києві 13 березня 1961 року.

Починаючи з 1951 року, тобто майже десять років, Київське спеціалізоване управління «Гідромеханізація» № 610 тресту «Укргідростроїбуд» Мінбуду УРСР виконало роботи на гірських кар'єрах Петровських цегельних заводів. Верхні кар'єри, як несприятливі для виготовлення цегли, розмилися водою й перетворилися у відороти Бабаного Яру. І ось 13 березня 1961 року о 6 год. 30 хвилин у найбільшій му відороті сталося сповзання кам'яного грунту. Селення поїк ринку уяви. Вийти зі за-

повної площу в 30 гектарів поміж вулицями Оружені І Ново-Костянтинівською...

Кримінальну справу порушено того ж дня. Під час слідства створена спеціальна експертна комісія значувалася, що проектування й виконання робіт проводилося з грубими порушеннями технічних правил і вимог безпеки. Намажи здійснювався винищу, що забороною правилами. На поверхні вайматого грунту утворився осередок двох метрів заввишки, у яких ниякці розвелася риба. Ничто не виявила ніяких заходів для ліквідації погост. Володимирів коломат не діє. Грунт через це не ущільнювався, залишався розрідженим. Ще неперерваної катастрофи вода почала переливатися через греблю, розмиваючи й руйнуючи її.

Щодо проекту, за який грунти з цегляних кар'єрів скидалися у відороти Бабаного Яру, то його експерти визнали невірним. Розробники без належного вивчення гідрологіч. гідрометеорол. й топографіч. місцевості, відмі-

ти принципів й розрахункові помилки, що рано чи пізно мали призвести до великої катастрофи. Не враховано й те, що намінені грунти нагромаджувалися у відоротах, які були на 40—60 метрів вище від тоді заселеної території міста. Взаємно з ним для утримання кам'яних грунту потрібним було збудувати капітальні греблі з водосхідним устроєм. В дійсності замість цих з тих же грунту було намітено греблі 10—25 метрів заввишки. Тобто замість сполучення першого класу капітальності використано спорудження з класом кіниче від третього.

Серйозні порушення проекту і правил виконання робіт допустило й управління «Гідромеханізація» № 610. Не було побудовано захисні греблі для затримання води і стійкої воді. Замість двох водосхідних труб, передбачених навіть хибним проектом, на греблі проклали лише одну. З 1950 року колосальний нолодзя перестав діяти, оскаржили замикає грунтом. Відтоді воду відводили насос-

кою станцією, що також не передбачено проектом. За кілька днів до катастрофи насосну станцію вважали демонтували, однак навіть після цього перекачували грунти в цегляних кар'єрі не припинили.

Скандити грунту у відороти могли передбачити однієї зміни. В рещту часу доби мали відводити воду з кам'яних грунту. Насправді ж кам'яні роботи виконували у ділі, а то і в три зміни. Не було організовано чергування у відоротах поміж змінами, тобто вночі вони залишалися без нагляду.

Під час слівства, з потім і в залі суду виявлялася особливо нестаття роль у тому, що сталося, службовців Київського міськраду. Однак ніяких заходів щодо них з боку вищих органів вжито не було. Затверджуючи проект щодо заміну відороти Бабаного Яру, міськрада розглянула його тільки з точки зору відведення території, черговості робіт. Не провели технічної експертизи, залишили поза увагою невідомі проекти. Незаважачи на це, Київська міська Рада рішучим

(Закінчення на 7-й стор.).

СЛОВ'ЯНСЬКЕ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНЕ

обмовилися. Значай-чий час, коли легкість у міксерській, таке не-учити, можом. Але що, що мни-в ініціально-тех-ціальний фортецісній

курсантській сім'ї навчається поклад сорок представників різниці національностей нашої країни? І ще кожного разу, як розповіли, навчальним училища В. П. Юнон та його заступник П. І. Пастухов, не було ніяких міжнаціональних екскурсій. Це ж саме стверджували й самі курсанти, у всякому разі всі, з яких мені довелося спілкуватися.

В училищі створено всі умови для навчання і відпочинку. виробничу практику курсанти проходили на учбовому веродорозі, котрий знаходиться недалеко від міста. Випускники тут здобували усі ті необхідні спеціальності, що потрібні для лісного господарства пасисирного обслуговування лісних літарах та вертольотів. А туди, як технік-механік по експлуатації електричних сис-

праву; першонакурсник — українське Олександр Бачинський, таджик Рашид Саїтмуратов та естонський Георг Оалло.

● До занять готуються випускники училища (зліва направо): Вячеслав Попов та Михайло Сотенченко.

● А після занять можна зустрітися зі знайомими і рідними...

Олександр ВАЩЕНКО.
Фото автора.
Донецька область.

ТЕЛЕВІЗОР-ПРОВОКАТОР

Факт і коментар

прокурор, паріака на великі строки у'їзнення, моваля, крадіє жорсткий режим, ніде усеважнення, що у теб-перекладу 10 віт неволі. Та я за що? Ось деякі думки.

Аврам Бутерачка: мені 51 рік. Маю 6 сукиметів. Відсидів 22 з 38-річ років. Зайнявся 1990 року. Хіба справедливо, що остільки мілка під отримав за тишацьку, де було лише 20 карбонацій?

Анатолій П'ятикошський: ніколи пошуку по телевізору про мілка, котрі отримали 5 років за продаж технічної документації на суму 5 мільйонів. А я за янієш париний гаммакей, де було 26 карбо-

нонція, маю п'ять з половиною років неволі. Хіба ж це законно?

Михайло Парамонюк: п'ятий строк у мене. Останній — за розбійне пограбування. По собі знаю, що посилені режиму розбещу. Разом з тим, великі строки у'їзнення приводять людину до відчаю. Тоді у засуджених бувають хвиляння, коли вони заціка в буд-якій необхідній річці. Крадіє мені потрібні, але суворий режим. Шкодуно, що «людиною» на деінформацию Т.С.Н. Думає, неправді буд несподію покарати за свої права. Але хотів же повинен за нас подумати. Чому Верхова Рада України не поставити питання про перегляд давно заст-

рілого кримінального законодавства? Такої ж думки Р. Бєлашів, В. Туров, В. Пролозов та багато інших, хто не виїхав і березня на роботу, внаслідок чого задово збит-

ків на 41 тисячу 716 виробів.

Валерій ЛАЗАРЕНКО, власний кореспондент «Голосу України»
Мак Сергій ФЕДЬКА.
Вінницька область.

ТУГА ЗА ПІНОЧЕТАМИ...

Оскільки відкривається реально така можливість, то,

жають громадську думку, яка
склалася там, де, порівняно
з Україною, нема що їсти.
Задрізь — велика стіну
любова сила всіх революцій.
А коли вона, не дай боже,
переростає в ненависть, тоді
те, що законо показав у
одній з промов В. П. Фоміна,
може вилітати нам боком. Я
ще вже давно відобразив
Щеачено («Нам тільки сак-
ля от колі; чого вона стоїть
у вас; чом ви вам чурек же-
ваш та вам не кином, як ті
сободі! Чом ви нам платите
за сонце не повинні!» —

«Павказ»? Але це не квіточки. Це «Космополітська правда» (за 06.02.91) усе. Можна сказати і — маніфест. Це бесіда з економістом С. Кукушевим під кричущою назвою «Пока не приватизують Кремль». Скресний матеріял за всіма правилами «маніфестів». Намалювавши вкрай безнадійну карти і зробивши висновки, логічно йти далі. «Маніфест» класу ворової службазує, а в «Реального протистояння» — голити всесвітню «проблему» і не мати ніякого «блек» настоящих підприємств і армій, спецслужб, опираючись на широкую мародерську ядодержну, спос...

що докладе до цього всіх зусиль.

Сьогодні до цього докладають всіх зусиль союзи правителів, а в Україні — ЦК КПУ, парткомі всіх республік, частина депутатів. Але всі «наші» одядаюшні «створення» сьогодні можуть об'єднатися завтра проти нас. У нас завжди так поверталось: тому, що не спиналися своєчасно, не оглядалися назад, а як дині коні, що зірвалися з прив'язі, мчалися вперед до пірані. Тож оглянімося хоч сьогодні. І водночас

**«ПАНИ ЧУБЛЯТЬСЯ —
У МУЖИКІВ ЧУБИ
ТРІЩАТЬ»**

«Паля» — це всі, хто вибився за «окраї» в центр. Наприклад, ставлять «паля» в Мекці, а сьогодні в Україні. В «палях» виділяють на хвилі революції з грузинського містечка Гори. Послє Дружашвілі (Сталін) та з одеських степів України Лев Бронштейн (Троцький). І чубилася. А в «мужиків» не лише чуби тріщали. Ленін, якому потрібно було використати для перемоти усіх, помітив це, але пізно. Попереду проти «массы» злоупотребляють істинно руського своіства» «грубых великорусских держиморда», «великороссов-шовиниста», «подле-

цов и насильников», якими ще більше бувають «обрусевші инородцы». І помер.

Але читаємо товстий збірник «Суровая драма народа. Ученые и публицисты о природе сталинизма» (М., 1969). І ніякого натяку, що у Грузії Сталінові чи Троцькому нв Україні, те, що вони творили

в гігантській імперії, не вдалось бн. «Одна Сибір нехотима». Хіба не були і не є суворі простори імперії неарівнянню перевагою перед іншими країнами для зміцнення великодержавної влади? Ті надра, в глибину яких кинули ще «первых русских благовестителей свободы» — *благовестителей?*

А тепер висновок. Та боротьба, яка розгорнулася між

не дозволяти їй вилізти з нього!). Згадаймо сталінські хитрощі, постійні «заправлення лінії» і окиньмо оком горбачовську криву шестирічної перебудови.

За Богдановою угодою з царем Олексієм царський гарнізон в обмін на захист українським козацтвом південних кордонів мав захищати Київ від набігів татар. Проте солдати пили, їли, з дівчатками стріляли свистанки, а татари штурмували, а го й діти на рік гулявали в околиці «козакських братніх народів». Але «перепростельща» була прасва. Вивозили з України усе, від сала до меду, не стямуюючи на Московщині до праці тих же виходців з України. На довіг десятилітні. Були царі, були престоло-

Але традиції, соціогенетичний код не зникають... Чому Горбачов, Луканов, Ахромєєв, Абалкіт, Рижиков, Язов, Крючков, Павлов, чому Єльцин, Хасбулатов, Попов, Собчак повинні ці змогути піти проти природи?

Горбачов докладає одчайдушних зусиль, щоб відкотити наддержку. А він же й доводить, що цього зробити не може. Чому дехто вже хоче його замінити. Але ким, ким і як? Чи не правильно так ставити питання? Не кожен може поставити. Не маю, а там, де це дозволено — на Невському в «первопреступній».

Як на мене, то я був би, хоча і за критиканом мною, але за Горбачовим. Дві мудрості за це — староєврейська («не шукайте собі іншого паря») і нова, слов'янська («не бийте брата, бо десять небитих дають»). На його республікан, ще можна, здатні вливати. Особливо ті, де майже все керівництво в руках найкращих згубованих і цілеспрямованої партії комуністичної. Тоді вони могли стати знову архаїкою самостійності. Хоча до кінця не певні у цьому. Але це був би шлях до справжнього з'єднання («Свобода з'єднання передає свободу владарювати» В. І. Ленін). Можливо, саме перший у Україні. Проте, якщо щадити

як мені бачиться, непогакий політик В. М. Єльцин виявляє у останні тижні певну виваженість. Він, наприклад, дуже швидко погодився не міняти в бюлетені питання про Союз, зняти важливе — про федеративну Росію і підтримав включення питання про російське президентство. Де-

[illegible][illegible]

беи приостановить дальнейшее разграбление страны...». «Контуры этого блона уже айрисовываются... Алексин предлагает поставить во главе правительств общественного спасения... Собчак, а Собчак аыступает с иде чрезвычайного правления Ленинградной вноиониче-

Отже, контури блоку (а точніше — хунти) армії, спецслужб, справжніх підприємців, який опирається на широку народну підтримку, вже готові...

И дал — обругать занка: «если оставят эмоции и обратятся к историческому опыту самых разных стран... то следует признать: в любом случае реформы опирались если и не на военную силу непосредственно, то на очень жесткую власть...» сущств, два пути этого перехода. Первый — это путь Германии и Японии, второй — Латинской Америки и Юго-Восточной Азии.

Перший шлях, де відігравала роль традиційка трудового етикету і бажання людей забути кошмарк тоталітаризму, як справедливо вважає Кукушев, для нас закарбований.

Він захоплений від друго-
го: «Типичний пример Чи-
ли... Суть в том, что сильное
правительство, опирающееся
на армию, занимается под-
держанием нормального эко-
номического развития. Изме-
но во агорому варианту на-
м стоит присмотреться особен-
но пристально», «он наибо-
лее вероятен в нашей ситуа-
ции». Правда, союзник еконо-
мист зауважує, що з нашими
військовими «проблема есть:
знания им не хватает. Пиво-
чет тот же, он ведь одну из
ведущих американских школ
Бизнеса окончил... I, нарэшту,
Кругосвет засвідчує, що війсь-
ковий — не за contentant!

«Я очень много говорил с военными и пришел к выводу, что под словом «социализм» они имеют в виду две вещи: социальную справедливость и необходимость сохранения великой державы — единого и неделимого

Як боротимуться військові
за цю соціальну справу.

«Гаряча» лінія

Протягом п'ятиденної поїздки по Радянському Союзу Президент Туреччини Мустафа Озал приїждив до Москви, Києва, Алмати, Казахстану, Азербайджану. Повернувшись до Туреччини, він зустріється з керівниками США, Великобританії. Перед своєю поїздкою до СРСР Озал повідомив, що турецький офіційний особі зустрілися з керівниками іранських курдів. За його словами, такі контакти відбулися, бо події на півночі Ірану зачіпають інтереси Туреччини.

Учасники зустрічі представників іранської опозиції, яка проходить у Баєруті, обговорюють співпрацю з режимом Саадуна Хусейна. В зустрічі беруть участь більше як 320 делегатів, серед яких мусульманські фундаменталісти, комуністи, курди, дисиденти партії Баас, курдські армійські офіцери. За словами учасників, в еміраті Ірану продовжують діяти між протистояннями Хусейна й ірранію йому військами.

Керівники країн Західної Європи закликають до проведення зустрічі у верхах країн Європи, щоб спільно розв'язати питання, що стосуються літньої оборони й ситуації на Балтичному Сході. Міністр закордонних справ Франції Домінік Мінгос виступив на тій же зустрічі, що тама зустріч сприятиме рухові Європейського співтовариства до єдиної зовнішньої й оборонної політики. За словами міністра закордонних справ ФРН Гельмута Шмідта, «якомога країна буде представлена на зустрічі, що тама зустріч відбуватиметься».

У Братиславі відбулася багатонаціональна маніфестація. Демонстранти виступали за розширення суверенитету Словаччини. Як повідомляло агентство Рейтер, цей виступ був підготований словачинськими націоналістичними утвореннями. Отримавши, що протесті досягнуть кульмінації в четвер, нолі відзначатимуться річниця проголошення в 1939 році самостійної Словацької держави. Представники президента Чехо-Словаччини заявили, що словачинські націоналісти й комуністи об'єднують зусилля, щоб довести виходу Словаччини зі складу ЧСФР.

Заступник прем'єр-міністра Італії Марселло Віолонтіс припинив, що Італія дозволить залишитися в країні більшість кількості албанських біженців. В італійське місто Бріанді прибули всієї албанської представників, щоб являючи чиним розв'язати проблему біженців.

У Белград пройшла чергова акція розширення демократії. Югославська соціалістична партія організувала контрдемонстрацію, в якій взяли участь 200 тисяч чоловік. Виступаючи на екстремному засіданні парламенту, президент Сербії Мілошевич заявив, що винуватими акцій розширення демократії є ворожі сили за кордоном.

Як повідомляло агентство Ассошіейтед Пресс, уряд Руанди ухвалив закон, який передає повноваження йому за образу представників влади. Згідно з цим законом, за наклеп на президента громадянин може бути позбавлений волі до п'яти років або отримавши ув'язнення на півмісяця.

«УКРАЇНА — ГРАВЕЦЬ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМАНДИ»

Актуальне інтерв'ю

Інститут вивчення проблем безпеки «Схід-Захід» доводить в Європі і користуватися авторитетом учених і політиків. Це незалежний міжнародний суспільно-політичний центр, штаб-квартира якого розташована в Нью-Йорку. Інститут прагне розширити дослідження і дискусії з питань безпеки у всіх її аспектах. У Києві побував президент і засновник Інституту вивчення проблем безпеки «Схід-Захід» Д-м. Е. МРОЗ. З ним зустрілися кореспондент «Глобусу» України.

— Пане Мроз, зараз у світі простежуються тенденції до об'єднання позицій, взаємодії, розвитку сильних програм. Наразі, ваш приїзд поповняє ці ряди?

— Так, бо ці процеси у світі посилюються. Міністр закордонних справ України Анатолій Зленко ознайомився з діяльністю нашого філіалу в Празі і запросив нас відвідати Київ, щоб науково-громадськість України дізналася про діяльність Інституту, а також, можливо, відвідати, спільний науковий центр у нашій республіці.

Ми ведемо переговори і вже вимальовується ті галузі, де ми могли б допомогати одне одному і створити спільну лабораторію, яка б працювала в інтересах України і Європи в цілому.

— Як вважати, на нашу думку, можна вирішувати за допомогою спільних програм?

— Ми перш за все звертаємо увагу на ті питання, які цікавлять Україну. Це проблеми економічного розвитку, екології, збереження культурної спадщини. Нам здається, що для України ці аспекти мають важливе значення і варто було б об'єднати три напрями й створити єдину наукову програму. На жаль, наша експертиза може бути дуже корисною для України, а ваша республіка виводить інтелектуальних і промислових потенціалів, щоб проводити дослідницьку роботу. Ми хочемо бачити не тільки теоретичні розробки, а й практичні результати для того, щоб мобілізувати ресурси і виробити стратегію. Потрібно буде створити спільну модель співробітництва «Схід-Захід», а також стіти, яка включала б обмін інформацією і науковими дослідженнями. Сильні програми допомогли б проведено економічної реформи, організувалися б у незалежні центри, які б займалися розробкою новітніх питань. Наприклад, екологічний проблеми Чорного моря. Ціро кажучи, є в так розробки, якими українські вчені могли б поділитися з нами.

— Пане Мроз, яку при цьому частку у дослідженнях вашого Інституту займають політичні проблеми?

— Приблизно 25 відсотків діяльності центру при-

свячено воєнно-політичному сектору. В наших програмах є велика кількість питань. Одні з них традиційні: питання воєнно-політичної взаємодії. Крім того, є дослідження з проблем державного управління, боротьби з організованою злочинністю, боротьби в міжнародному тероризмі.

— Як, на нашу думку, місце повинні займати Україна і загальноєвропейські процеси?

— Передусім скажу, що незалежно від того, в якому напрямку буде розвиватися Радянський Союз — до федералізації чи конфедерації, — республіки матимуть більшу незалежність. Я вважаю, що це внутрішня справа СРСР, але при цьому думаю, що Україна буде відігравати дедалі зростаючу і важливу роль як учасник загальноєвропейського процесу. Значна територія, кількість населення, висока культура — все це свідчить, що Україна, без сумніву, буде важливим гравцем загальноєвропейської команди.

Інтерв'ю провела
Тарас ПЕТРІВ.

Фотоінформація

● Переполюючи товаришів ваганням поліції — таке нещастя може нападати спостерігати в Польщі. Шоправда, пошуки й митні вимоги об'єкти — ціни на вироби набагато вищі, ніж спроби комуністи покласти ці товари.

● Хлопчик зі сиринкою... Йому було три роки, коли рідний Чехо-Словаччини ставали «ніжні» революції. Саме тоді найпопулярніший музикант країни Жюль Тарант виграє на своїй сиринці першу медаль, яку розлучає під керівництвом батька. І каже: «Я сім місяців заздалося німчим дивом поліції. Виривати мушу політичні пристави, зв'язувати в'язнів, а музика залишатиметься. І я напевно переможу і в цьому. На зинку: грає гітарист Жюль Тарант».

● Одним з відомих місць міграції біженців з Польщі в Європу є місто Дем Сі з саванарою погодою.

Фото ТАРС.

Наш прес-клуб

ОЧИМА ЗАРУБІЖНИХ КОЛЕГ

«Ліквідація» Об'єднаних збройних сил Організації Варшавського Договору надасть вирішального характеру процесів відходу Радянського Союзу зі Східної Європи, який розпочався в зв'язку з єдино-європейською революцією. Адам Айтсак ОВД не стійким протистояти НАТО, як був засобом панування СРСР у Східній Європі.

«Майніти» (ЯПОНІЯ).

«Рішення про створення секції інтереса СРСР і ПАР — це важливий крок, який наближить до відновлення конституційного відносин між Протекторатом і Москвою». Приймаючи рішення про відкриття світиль, Москва зазвичай поінформувала Африканський національний конгрес, який з розумінням поставився до такого кроку.

«Бізнес дей» (ПАР)

«Розвиток внутрішньополітичної ситуації в СРСР супроводжується зростанням націоналізму і посиленням розмежування між центром і регіонами. Під впливом цих процесів федеративній системі загрожують розвал. Протиборство Михайла Горбачова і Бориса Єльцина, яке загострилося, надає їм і не вирішення територіальних проблем».

«Тоніо сімбур» (ЯПОНІЯ).

«Особливо серйозну загрозу становить виникнення у радянської військовому керівництві та об'єктах, що гордість дисципліни Військово-Політичного — найновіший винищувач MIG-29 практично не зважає про себе і не збиває жодного літено союзної авіації... Поразка Ірану ще раз засвідчила відставання в технології у змаганні між Білим домом і Кремлем».

«Делі експрес» (АНГЛІЯ).

«Велика увага прикута до післявоєнного політичного врегулювання в регіоні Персидської затоки. Необхідно виробити систему безпеки в регіоні, в якій брали б участь три держави, як Іран, Туреччина і, можливо, Пакистан. Західним державам потрібно аналогічне швидше внаслідок своїх військових зон Персидської затоки і звільнити вирішення проблем про майбутнє політичне врегулювання Раді співробітництва держав Персидської затоки, а також Єгипту і Єгипта».

«Індепендент» (ІНДІЯ).

Якщо коротко — то не-
матко, клоїтно. Ось ли-
ше двадцять штрих: вна-
да у сільській Раді кожного 14,
але матеріально на підтримку
на, без фондів; кормів кол-
госпним коровам на виставу
[як тільки і дозможуть]; у
грозі сажа господарства —
Карпова, Сирова та Сокирки
«виривається» з цього 147 чо-
ловиків, працездатного люду.
Хоча рівно зарплати колгосп-
ників зріс, а продуктивність
праці не зростає з місця —
всі не колгоспники. Коштів-
ну замість у районі на нас — і
намається ерибутокми; на-
вчання у єдиній середній шко-
лі припинено і майже всі уч-
ні [можуть 148 дітей] або три-
хвилинний час одсереджуються в
одному з санаторіїв Півдня,
бо лісія черніобильської тра-
гедії у них збільшилася при-

УРСР УССР
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
СИРАЇВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ
РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ
КОЗЕЛЕЦЬКОГО РАЙОНУ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЩО Ж ЦЕ ЗА ФЕРМЕР—З ВИЛАМИ?

товидні залозки, діти хробачи-
ся бідними та злими, часто
жоріють; кожному колгосп-
нику хліб у крамниці продають
по 400—500 грамів на день,
бо у районній лікарні облі-
жаний хліб не боромо; о-
ма будматеріалів, млогоба-
ригів сільськогосподарської
техніки злило у двохна во-
лодіна або оренді селяни
брати не хочуть, боїться...
Правда, один моводній кол-
госпник зголюєсся на заїмко.
Це Михайло Олексійович Фе-

доренто, батько двох майбут-
ніх [дів та, Боні] фермерів
— с'ятірніного Олексія та
семирніного Романа. Випусти
спочатку у колгосп списаний
трактор Т-25 за 800 карбован-
ців, відремонтував і різному-
на 2 гектари. Але вони що
тичасово, лише на рік...

Все це розповів голова сім-
раде М. Салмо, а дема я й
сам поїхав до почу на засі-
данні виконкому місцевої Ра-

ди та побачив, подорожуючи
тунцями села. Найголовніша
причина усіх негараздів у
житті селянина, на думку Ми-
хаїла Несторовича, в тому, що
зоси не олюються Заїон
УРСР вібро пріоритетність се-
ліського розвитку села....

Олексія ВАЩЕНКО.
Фото автора.

Село Сираї,
Козелецький район,
Чернігівська область.

РАНОЕ УКРАЇНЦІ

«КРАМОЛЬНИК» ВІРШІВ НЕ ПИСАВ

НИКОЛИ не писав. Навіщо? — його поетів буквально вивернули патетикою, революційним пафосом вони кинули творити дитя. Більше того — деяких своїх колег по перу молодий автор звинувачував у неспівності і гнати у відступництво! Востанок заперечив дивлясь вам наші. Гот переконувати задрігав сміх. За комсомолом, брехи задрігав, з них не один, спотикаючись, біг. Ось і Бесені — осінній коляр. Нюхайте і сум... Та який з тих толк! Може і я блукаю доволка. Шляхи загубивши у комсомолі.

До чого долам вірш «Багатомільйонний», радий я когось прощувати, Панько Педа написав той, коли йому виповнилося двадцять чотири. Ноді вистіг заплити лише першу збірку поезій «Перший рейс». Не думалося, як гадалося йому тоді, що наступна любовниця зігнє ам черес сорок років і то завдяки клопотанням друзів, завдяки їх активній пошуковій роботі і просто добрій пам'яті.

«Нрамовних» віршів не писав. Суспільне життя тоді в тридцять першому, видавалося Панькові Педі радощами і безжуром. Яні ж чудові перспективи відкривалися, пошито він син робітнику, акінчує в Одесі Інститут професійної освіти, викладає українську мову і літературу в середній школі, а потім в Одеському сільськогосподарському Інституті. Завідує літературною частиною Одеського оперного театру.

Ще студентом його очі друкують газети і журнали. «Гнізця» з редакції приходить прямо у гуртожиток по вулиці Комсомольській, де, до речі, він мешкає разом із Степаном Олійником, замовляючи поетові щось «свіженьке». Бо знають Панько найкраще швидко і вразливо. Але треба сказати я про інше: ноді поет легко піддавався на спокую швидко публікації і прямо на місці виконував редакційні замовлення. Тоді й народжувалися далеко не кращі його твори (скажімо, вірш «Демократія», вийдений у збірці «Горять огні»).

Належав Панько Пед до літературної організації пролетарських письменників «Гарт», якою в Одесі керував тоді Іван Микитенко. Часті зустрічі з відомим прозаїком і громадським діячем, поряд досвідченим товаришем по перу формували його як професійного літератора. У пам'яті друзів Панько залишився як добрий майстер вірша, епіграми. Як поет, котрий умів образно «зрахувати» темою. Тут можна було б переповідати багато іменімоїх історій, та наведемо лише одну. Панько де-небудь важкувато аккомпанює літеру «р», черес що пова йому і не подобалося. І от за давня метою написати збірку віршів без жолюгого «р». Написав з тієї збірки до наших днів зберіли лише одна вірш під заголовком «Вдалині сумісник», датований 18 червня 1927 року з підписом унизу: «Вінніца — Жмеринка».

Принатіжно нагадаю деякі штрихи з біографії поета. Народився 1907 року в містечку Жванець Хмельницької області в сім'ї робітника. Восени 1928 року, відлучивши батькову червоноармійську шинель, їде до Одеси і вступає на робітфак при Інституті професійної освіти.

В останньому, найповнішо-

му довіднику «Письменники Гадяцької України» (Н. «Гадяцький письменник», 1983 р.) значиться, що закінчив Одеський педінститут. Потім — робота за спеціальністю, часті публікації в газетах «Червоної стиги», «Молода гвардія», «Черноморська комуна», в журналах «Букеник», «Ціцалка», «Металеї дні», а згодом — в республіканський періодичний прес, в літературних журналах, що виходили у Харкові і Києві, участь в літературній «Гарт». Для впорядкування посмертної збірки Панька Педи «Горять огні» (Н. «Гадяцький письменник», 1961 р.) чимало зробив одякокурник Степан Олійник (йому належить і передє слово до книги), а також одеський робітник і літератор Олесь Мазур Цкаво, що чимало поетичних творів поет написав у Вінниці. Скажімо, вірш «Навесні», з підзаголовком «Спогад» (6 червня 1927 року), в якому привертють увагу такі слова:

Нині щастя в мене є:
Іду на поле,
На своє.

Можливо, у когось закрадеться думка, що Панько Пед у своїй творчості переважно декларував і цим вигравав на той час, що філософія людської душі, її світо відчуття йому не здатні були відкритися. Але вслухаймося:

«На моєму щасті вітер,
Вужами мліає сінг ісі спінати,
А безногий Мінта Не спінати,
Бо не має сінг. Чуті кроки,
Веселі крики... Ех, коли б він Ходив міг Мінта чистити Чужі черевина, А в самого Немає ніг» (Вірш «Листа»). Або чим не поезією відкриття «Кіле Гора Переле». Не щечбе над мню, Тільки Вітер Стріхор дів Завна міг, Любодю Хмар Паря Угор, Мого ліра в сінгій відрі. Заури Ідальні Нелюкосія розляліся». («Осінь», 1927 р.).

У вже згадуваному довіднику «Письменники Гадяцької України» сказано, що поет Панько Пед 26 травня 1937 року. А в передньому слові «Поет молодості» до нього «Горять огні» Степан Олійник зазначив про це не лише і на те були свої причини. Сьогодні ми про них говоримо вголос. Нагадаймо лише спостереження журналіста Едуарда Белтоа, який п'ятнадцять років збирав матеріали про репресованих письменників: «Висупер мій припущенням, репресованих російських письменників виявилось менше. З тисячі загблих приблизно сімсот — письменники союзних і автономних республік. По національним літературах було заведено такого націнного удару, що деякі з них від нього ще не відійшли. І навард чи відійдуть найбільшим часом і влі: «Те, що зробили з українською літературою, погано піддається опису. Це посягається тим, що боротьба з «буржуазним націоналізмом» почалася з України і Випорусі».

Можна тільки уявити, якщо була б наша література, коли б у ній залишилися Микола Нугіш, Микола Зеров, Микола Хвильовий, Валерій Якимович, Олесь Досвітний, Дмитро Фальківський, Григорій Коснінка, Євген Плужник, Майк Йогансен... Розстріляних і замордованих так багато, що їх просто неможливо помістити в кілька рядків. А якщо загадати я молодше покоління літераторів? Таких, як Панько Пед, котрі тільки виходили на широкі шляхи творчості.

Іду у містечко Жванець Хмельницької області. Діа-

наюсь, що тут побували свого часу письменники Володимир Беляс, Микита Годованський, Степан Сінгур, Петро Угларенко, що тут велелісь літосні історії населеного пункту. В ньому заповнені найголовніші події сучасності, Уроцати засади, ювілейні даточинні будні і модного слова про поета Панька Педу, про померлих від голоду, замордованих в чак кулю. А це жем сторінка нашої історії. З надійно горгою путівник «Туристські маршрути Хмельниччини» («Намисто», 1983 р.). Тут на шістдесятій сторінці все про Жванець можете прочитати і що село належить до стародавніх поселень Поділля, що в історичних документах до нього вперше згадується 1431 роком, що в ньому перебувало сорокатишесна козацьке військо на чолі з П. Сагайдачним, як житинчик наосені 1938 року тепло зустрічали Героя Гадяцького Союзу керівника дрейфуючої станції «Панчівний полюс» І. Панька, як у роки війни тут діяла підпілля патріотична група, з якої вийшли партизанський загін імені героя громадянської війни О. Боженка, як...

Втім, як вже згадувалося, що тут можна почерпнути будь-яку інформацію, і жодної крапки про Панька Педу. А між тим, він — єдиний член СПУ, який вийшов з цього містечка. І так не завадить згадати мати Панька Михайлівну — комуністку, завідувала дитячим садком у комуні імені Карла Маркса на Осесені, розстріляна в роки націстської окупації. Це про неї писав син.

Де мати мого, оперезана Перевесом нової доби...

Такі, як Панько Пед, жили з вірою у торжество справедливості, у шалене майбутнє нашого народу. Вони не мислили своєї творчості поза болями і надіями свого народу. І тому в його незвичайній досланку пам'яті обов'язково залишилися.

Верни до мене, пам'яті мого...

Валерій ЛАЗАРЕНКО,
власний кореспондент
«Голосу України»

«МОЖНА
ТІЛЬКИ УЯВИТИ,
ЯКОЮ БУЛА Б
НАША
ЛІТЕРАТУРА,
КОЛИ Б У НІЙ
ЗАЛИШИЛИСЯ
МИКОЛА КУЛІШ,
МИКОЛА ЗЕРОВ,
МИКОЛА
ХВІЛЬОВИЙ,
ВАЛЕРІЙ
ПІДМОГИЛЬНИЙ,
ОЛЕСЬ
ДОСВІТНИЙ,
ДИМТРО
ФАЛЬКІВСЬКИЙ,
ГРИГОРІЙ
КОСНІНКА,
ЄВГЕН ПЛУЖНИК,
МАЙК
ЙОГАНСЕН...
РОЗСТРІЛЯНИХ І
ЗАМОРДОВАНИХ
ТАК БАГАТО, ЩО
ІХ ПРОСТО
НЕМОЖЛИВО
ПОМІСТИТИ
В КІЛЬКА
РЯДКІВ. А ЯКЩО
ЗГАДАТИ Я
МОЛОДШЕ
ПОКОЛІННЯ
ЛІТЕРАТОРІВ?
ТАКИХ, ЯК
ПАНЬКО ПЕДА,
КОТРІ ТІЛЬКИ
ВИХОДИЛИ НА
ШІРКОКІ
ШЛЯХИ
ТВОРЧОСТІ»

лад, Україн від Росії, а, на-
впаки, для тісних, ділових
взаємозв'язків на економіч-
но взаємовигідних засадах,
про що свідчить підписаний
уже договір між ними, не для
розвалу, а для створення
ринку і зв'язків щодо поста-
вок, але на справді госпроз-
рахунковій, еквівалентній,
взаємовигідній основі. Все це
в результаті веде до всеза-
гального плівнення економі-

ЕКОНОМІЧНИЙ
І ДЕРЖАВНИЙ
СУВЕРЕНИТЕТ
РЕСПУБЛІК
УСУВАЄ НЕ
ОДИННИЙ РИНОК,
ЯК ЦЕ ДЕХТО
СТВЕРДЖУЄ,
А ПІДРИВАЄ
ЧИННИЙ
АДМІНІСТРА-
ТИВНИЙ
КОМАНДНИЙ
МЕХАНІЗМ,
ЗАМІНЮЄ
ДИКТАТ —
СВОБОДОЮ,
СПОЖИВАЦТВО
І ЗРІВНЯЛІВКУ—
ЕКВІВАЛЕНТ-
НИМИ
РИНКОВИМИ
ВІДСОБНИМИ,
НАКА-
УТОЮ І
ВЗАЄМИМ
ЕКОНОМІЧНИМ
ІНТЕРЕСОМ.
САМЕ ЦЕ
СПРЯТЛИВІ
УМОВИ НЕ ДЛЯ
РОЗВАЗЛУ СОЮЗУ
А ДЛЯ
СТВОРЕННЯ
СТАВЖЬОГО
СОЮЗУ
СУВЕРЕННИХ
ДЕРЖАВ, НЕ ДЛЯ
ВІДМЕЖУ-
ВАННЯ, А,
НАВПАКИ, ДЛЯ
ТІСНИХ
І ДІЛОВИХ
ВЗАЄ-
МОВ'ЯЗКІВ НА
ЕКОНОМІЧНИХ
ВЗАЄ-
МОВІДНІХ
ВИГІДЯХ
ЗАДАХ.

на якій ми знову так важливою за необхідності підійти до цієї проблеми неупереджено, об'єктивно, з науковою строгістю. Але, на жаль, це не співпадає з такими запитаннями. Чим взагалі розв'язання цієї проблеми стисло пов'язане з розв'язанням інших завдань? На основі якихось інших підходів, окрім об'єктивних наукових критеріїв? Чи не є це питанням здійснення революційної перебудови (а саме такою вона зазвучувала спочатку)? Чи не є це питанням суверенітету?

Ураховуючи, що ми живемо в добу науково-технічної революції, коли наука і технічні цілі наші запитання слід шукати, керуючись не суб'єктивним поглядами, чи то політичними, чи то економічними, а виключно об'єктивним науковим підходом. Будь-яка політика в науці, будь-яка політика в економіці, будь-яка політика в суспільстві на наукову основу — а наука, яна рано чи пізно буде відкинута на узбіччя історії. Тому, на нашу думку, коли ми говоримо про економіку, що економіка — це економічні відносини не єб'єктивним підходом, це не є фундамент, на якому грунтується економіка, це не є основа, на цю проблему потрібно бачити і розв'язувати її двоміс і економічній

нася на руїни державного суверенітету, економічного збагачення, вільного руху і переміщення капіталу, експлуатації обмінної, а не існуючої та адміністративно-командного диктату зверху. Навряд чи якась країна пішла б на таку інтеграцію, якби при цьому вона втрачала суверенітет держави, самостійність, економіку, суверенітет, і погодилася б жити в «Європейському домі», а якому їй було б незручно. Інтеграція не веде я ні не може призвести до втрати суверенітету, самостійності, економіки окремих держав, так і підприємств і навіть осібностей.

Разом з тим, потрібно бачити також і те, що поряд з інтеграцією відбувається процес диференціації, спеціалізації, поділу виробництва за галузями, між групами підприємств, процес самонастроювання, саморегулювання й самовраджування. Ці процеси неминує вестись до розширення господарської взаємозалежності між підприємствами одного національного виробництва й до зростання ролі ринку у ринкових відносинах. Закономи економіки та її самої природи аналогічні, в основі цих взаємозалежностей лежать загальногосподарські принципи розподілу, еквівалентності, які відіграють 6 аріальну роль і споживаються в будь-якій формі. Тільки за цієї умови може бути забезпечено прогрес людськості.

Нормальне функціонування кожного господарського організму залежить від нормального руху товарів і послуг, які з огляду на вимоги господарського й ринку, мають бути оптимальними. Тільки вільний ринок у вільній суверенній країні може встановити оптимальність і забезпечити подання взаємних інтересів виробників і споживачів у виробництві всякої продукції, що користується суспільним попиту, а не зацентралізована адміністративно-командна система.

Наприклад, у виробництві бананивих повинні бути однакові мікро економічні умови. Зокрема, це стосується Середньої Азії, та іні республіки Приватніти, Росія, Україна та інші країни. Зокрема, у виробництві цукрових буряків мають бути однакові застереження, а саме, це стосується іні республіки, Бангладеш, а іні республіки, що їх зовсім не виробляють, але споживають цукор. Це стосується також цукорної продукції, будучи одного товару, який є предметом торгівлі. Тут являється питання про об'єднання економічних критеріїв. Причому в умовах усередненості товариства знаємо, що це означає, що не існує ні між республіками, ні між підприємствами не тільки можливий їх необхідна, а й необхідна. І можна здійснювати навіть на безоплатній основі, наприклад, а екстремно.

Економічний і державний суверенітет і спільбук і підтримка зусува не єдиний ринок, як це дехто стверджує, а підтримує чинний адміністративно-командний механізм, замінює динтат — свободу, споживацтво і зрянялюку — еквівалентним ринковим відносинам, називає угодою економічних інтересом. Саме це спонукає сприйняти умови для розвитку Союзу, а не створення справжнього союзу суверенних держав, наслідки відмежування, напри-

лад, Україн від Росії, а, на-
впаки, для тісних, ділових
взаємозв'язків на економіч-
но взаємовигідних засадах,
про що свідчить підписаний
уже договір між ними, не для
розвалу, а для створення
ринку і зв'язків щодо поста-
вок, але на справді госпроз-
рахунковій, еквівалентній,
взаємовигідній основі. Все це
в результаті веде до всеза-
гального плівнення економі-

Противники суверенітету республік часто посилаються також на те, що матеріальним фундаментом єдності наroda СРСР є єдиний народногосподарський комплекс. Так, це фундамент, але не міцний, прогнітий. До речі сам Президент країни знав, що в нашій системі все прогнило. Та й ці можна вважати цей комплекс міцним фундаментом єдності, якщо він породив економіку, і

гати самого Президента України. Їхній бажаний період діяльності становить 6-10 років. Для цього «працюють» на спільний чинник, тобто на благо людини («Правда», 1990, с. 18-19, 20-21, 22-23, 24-25, 26-27, 28-29, 30-31, 32-33, 34-35, 36-37, 38-39, 40-41, 42-43, 44-45, 46-47, 48-49, 50-51, 52-53, 54-55, 56-57, 58-59, 60-61, 62-63, 64-65, 66-67, 68-69, 70-71, 72-73, 74-75, 76-77, 78-79, 80-81, 82-83, 84-85, 86-87, 88-89, 90-91, 92-93, 94-95, 96-97, 98-99, 100-101, 102-103, 104-105, 106-107, 108-109, 110-111, 112-113, 114-115, 116-117, 118-119, 120-121, 122-123, 124-125, 126-127, 128-129, 130-131, 132-133, 134-135, 136-137, 138-139, 140-141, 142-143, 144-145, 146-147, 148-149, 150-151, 152-153, 154-155, 156-157, 158-159, 160-161, 162-163, 164-165, 166-167, 168-169, 170-171, 172-173, 174-175, 176-177, 178-179, 180-181, 182-183, 184-185, 186-187, 188-189, 190-191, 192-193, 194-195, 196-197, 198-199, 200-201, 202-203, 204-205, 206-207, 208-209, 210-211, 212-213, 214-215, 216-217, 218-219, 220-221, 222-223, 224-225, 226-227, 228-229, 230-231, 232-233, 234-235, 236-237, 238-239, 240-241, 242-243, 244-245, 246-247, 248-249, 250-251, 252-253, 254-255, 256-257, 258-259, 260-261, 262-263, 264-265, 266-267, 268-269, 270-271, 272-273, 274-275, 276-277, 278-279, 280-281, 282-283, 284-285, 286-287, 288-289, 290-291, 292-293, 294-295, 296-297, 298-299, 300-301, 302-303, 304-305, 306-307, 308-309, 310-311, 312-313, 314-315, 316-317, 318-319, 320-321, 322-323, 324-325, 326-327, 328-329, 330-331, 332-333, 334-335, 336-337, 338-339, 340-341, 342-343, 344-345, 346-347, 348-349, 350-351, 352-353, 354-355, 356-357, 358-359, 360-361, 362-363, 364-365, 366-367, 368-369, 370-371, 372-373, 374-375, 376-377, 378-379, 380-381, 382-383, 384-385, 386-387, 388-389, 390-391, 392-393, 394-395, 396-397, 398-399, 400-401, 402-403, 404-405, 406-407, 408-409, 410-411, 412-413, 414-415, 416-417, 418-419, 420-421, 422-423, 424-425, 426-427, 428-429, 430-431, 432-433, 434-435, 436-437, 438-439, 440-441, 442-443, 444-445, 446-447, 448-449, 450-451, 452-453, 454-455, 456-457, 458-459, 460-461, 462-463, 464-465, 466-467, 468-469, 470-471, 472-473, 474-475, 476-477, 478-479, 480-481, 482-483, 484-485, 486-487, 488-489, 490-491, 492-493, 494-495, 496-497, 498-499, 500-501, 502-503, 504-505, 506-507, 508-509, 510-511, 512-513, 514-515, 516-517, 518-519, 520-521, 522-523, 524-525, 526-527, 528-529, 530-531, 532-533, 534-535, 536-537, 538-539, 540-541, 542-543, 544-545, 546-547, 548-549, 550-551, 552-553, 554-555, 556-557, 558-559, 560-561, 562-563, 564-565, 566-567, 568-569, 570-571, 572-573, 574-575, 576-577, 578-579, 580-581, 582-583, 584-585, 586-587, 588-589, 590-591, 592-593, 594-595, 596-597, 598-599, 600-601, 602-603, 604-605, 606-607, 608-609, 610-611, 612-613, 614-615, 616-617, 618-619, 620-621, 622-623, 624-625, 626-627, 628-629, 630-631, 632-633, 634-635, 636-637, 638-639, 640-641, 642-643, 644-645, 646-647, 648-649, 650-651, 652-653, 654-655, 656-657, 658-659, 660-661, 662-663, 664-665, 666-667, 668-669, 670-671, 672-673, 674-675, 676-677, 678-679, 680-681, 682-683, 684-685, 686-687, 688-689, 690-691, 692-693, 694-695, 696-697, 698-699, 700-701, 702-703, 704-705, 706-707, 708-709, 710-711, 712-713, 714-715, 716-717, 718-719, 720-721, 722-723, 724-725, 726-727, 728-729, 730-731, 732-733, 734-735, 736-737, 738-739, 740-741, 742-743, 744-745, 746-747, 748-749, 750-751, 752-753, 754-755, 756-757, 758-759, 760-761, 762-763, 764-765, 766-767, 768-769, 770-771, 772-773, 774-775, 776-777, 778-779, 780-781, 782-783, 784-785, 786-787, 788-789, 790-791, 792-793, 794-795, 796-797, 798-799, 800-801, 802-803, 804-805, 806-807, 808-809, 810-811, 812-813, 814-815, 816-817, 818-819, 820-821, 822-823, 824-825, 826-827, 828-829, 830-831, 832-833, 834-835, 836-837, 838-839, 840-841, 842-843, 844-845, 846-847, 848-849, 850-851, 852-853, 854-855, 856-857, 858-859, 860-861, 862-863, 864-865, 866-867, 868-869, 870-871, 872-873, 874-875, 876-877, 878-879, 880-881, 882-883, 884-885, 886-887, 888-889, 890-891, 892-893, 894-895, 896-897, 898-899, 900-901, 902-903, 904-905, 906-907, 908-909, 910-911, 912-913, 914-915, 916-917, 918-919, 920-921, 922-923, 924-925, 926-927, 928-929, 930-931, 93

Захисники централізованого диктату вдаються навіть до таких сміховинних аргументів, що якби, наприклад, якась суверенна республіка прийняла автономне рішення, скажімо, про осушення боліт, будівництво греблі чи залозагартів на своїй території, го це начебто можна було б обговорити з сусідніми державами, втрачало б усі свої переваги, якби ж усім усім відомим наслідками не «можливо» було б обертатися, а вже оберталося адміністративно-командне господарювання централізованих відомств на території багатьох республік.

Каже, «не можна не роз'єднати» — являю почне ділитися — буде іншим», «не можна керувати країною, яка не ділиться». Це жоду дивитися на країну, що ділиться на регі, го хіба не пер не роз'єднати? Аж не роз'єднати не природно, а якщо адміністративні одиниці не погодяться. Тому проблема не в роз'єднанні, а у зв'язненні між адміністративно-машинної системи та існуючих адміністративних одиниць. Ми не вийшли з цього і, ставши суверенними, республіки і інші народи тільки тоді зможуть з'єднатися. Інакше жодна країна не зможе з'єднати з собою всі частини, які грунтуються не на примусі й диктанні, а на природній актуальності потреб та інтересі. Та й тут, алешко, поділять не тільки на дві частини, а на три. Інакше, поділять не тільки на дві частини, а на три. Інакше, поділять не тільки на дві частини, а на три.

нід всіх суверенних республік (держав) і інтересам їхніх народів. Такого єдиного ринку і економічних умов не в змозі створити адміністративно-командна система Центру, оскільки єдність ця повинна ґрунтуватися на економічних, демократичних засадах ринкового господарства господарування, а не на командно-наказній, як це робиться досі.

системи, й потрібно поді-
ти, го суверенні республіки
спільно на взаємовигідній ос-
нові з урахуванням взаємних
інтересів і акесків це зроб-
лять, причому справедливо й
не належному рівні

Дослідження показали, що необхідність економічного державного суверенітету, причому не тільки республік, в як кожній структурній ланці народногосподарської системи, включаючи підприємства і окремих осіб, у від-

повідомлює об'єктивно, значиме, не викликає сумнівів, є загальноприйнятими критеріями, які відповідають законам економіки й суспільства, теоретичне функціонування якого складається з сукупності особливостей і тенденцій економічного життя. Питання про те, які функції в ієрархії функцій підприємства слід передати одній ланці, а які — іншій, наприклад, які функції належать за розподілом (визначення) функцій Союзом (Центру) — не може бути предметом дискусії. Не можна вважати, що функції підприємств повинні визначатися об'єктивними критеріями, тобто зазначеними, які об'єктивно стоять перед кожною структурною одиницею, не суб'єктивними побажаннями. Тому мова має йти не про розподіл функцій, а про розширення функцій однієї ланки і звуження іншої — за науково обґрунтованими критеріями. Це питання належить до сфери суспільної системи, організаційної структури

[illegible]

ними, цих функцій) виконувати повинні. Воно не дублювати їх, а в них. А коли структури і функції мають зміцненню (від яких залежало благополуччя) найсприятливіших і зовнішніх пішного виконанні елементами їхніх визначальних, них. В цьому — гальові ефективнішого виробництва

Природно, це бити насамперед ліни. Таким (Центр) може тільки ті фундизмів необхідно жуть був висновок не окремому суспільною. З цими жуть такі - не

1. Усі

ріальною основою та їхні об'єднання бути в підп

відання її рес
ні тим більше
хось відомств
від них будь-я
кази, настанов
зобов'язати ли
ти встановлю
співпрацює
правової
то «загалом
а відомства —
таке додерж
У зв'язку
ться всякий с
лузі й підпр
альної основи
союзного ч
го підпорядк
нені відомств
примість до
2. Необхід
жено, науков
визначати та
рактером і с
(крім ті) ч
підприємств
еднаннями і
матеріально
яд об'єктивн
виконати їх
об'єднання та
теріально
можуть чи не
неефективне.

З цього ви-
кожний на-
шабель стру-
ласть, респу-
блкань вико-
функції, а
охідні, ала-
я не можу
попереду
лем). У від-
новлення та
кціями кож-
ієрархічно
структури (и
примствами
визначають-
джерела IX
інформація,
ному «повер-
ці цих функ-
Додержку
тально обо-
д час ре-
проблем, м
перше, нил
можливост
ратіано-ком
центрально
таким ж
публікацій
друге, аб
новлення
леніє пар-
перенити.

ХІБА МИ НЕ РОЗ'ЄДНАНІ?

ЩОДО МАЙБУТНЬОГО УС

[illegible]

лад, України від Росії, а, на-
впаки, для тісних, ділових
взаємозв'язків на економіч-
но взаємовигідних засадах,
про що свідчать підписаний
уже договір між ними, не для
розвалу, а для створення
ринку і зв'язків щодо поста-
вок, але на справді гостро-
решунковій, еквівалентній,
взаємовигідній основі. Все це
в результаті веде до всеза-
гального піднесення економі-

ки всіх суверенних республік
(держав) в інтересах їхніх
народів. Тького єдиного рин-
ку і економічних умов не в
зможі створити адміністратив-
но-командна система Центру,
оскільки єдність ця повинна
ґрунтуватися на економічних,
демократичних засадах рин-
кового господарства гостро-
рахунку, а не на командно-
наказній, як це робиться
досі.

ними, цих функцій (підпри-
ємств) виконувати вже не по-
винні. Вони не можуть ані
дублювати їх, ані втручатися
в них. А коли так, то ці
структурні ланки своїми
функціями мають лише спри-
яти зміцненню цих підвалин
(від яких залежить загальне
благополуччя) і створенню
найсприятливіших внутріш-
ніх і зовнішніх умов для ус-
пішного виконання підпри-
ємствами їхніх функцій, як
визначальних, так і основ-
них. В цьому — запорука за-
гальної ефективності суспіль-
ного виробництва.

створюється органічно цілісна
система, яка ефективно функ-
ціонує і в якій функції кож-
ної її ланки (знизу вгору)
об'єктивно властиві тільки їй
(цій ланці), не дублюючи
функції інших ієрархічних
ланок даної системи та її
центру. Це дає змогу чітко
і науково обґрунтовано ви-
значити межі самостійності
кожного підприємства, рес-
публіки й Центру.

Тому так звана дозована
самостійність ніколи не при-
води до того, щоб не можна
до потрібного ефекту. Адже
ми вже впровадили багатьох
років усе «розширюємо» гос-
подарську самостійність, на-
приклад, радгоспів, колгоспів,
інших підприємств, які об-
в'язані покрити свої потреби і не
мають дотримуватися доки ми
будемо її тільки розширювати.
Розширили самостійність,
скажімо, з 30 до 40 відсот-
ків від її об'єктивного обумов-
леного рівня, розширення в
наявності, а ефекту — не
має.

А якщо передати у відан-
ня Союзу (а це означає у

Таким чином, не тільки
республіка, але й кожне під-
приємство, кожний осередок
суспільної структури мають
існувати, функціонувати й
розвиватися як макро- чи
мікросистема на самозабез-
печенні й самофінансуванні,
яка самоуправляється, тобто
має відповідний суверені-
тет. Ігнорувати це — проти-
природно й антилюдськи з
огляду на закони не тільки
економіки, але й самої при-
роди такої ж мірою, як про-
типриродно й антилюдськи
заперечувати, наприклад,
своєму синові чи дочці, які
вже стали дорослими, пере-
дати їм повну самостійність і
господарську, і юридичну. Бо
така самостійність — це
внутрішній побудунок і рушій
прогресу, який, з одного бо-
ку, створює інтерес для са-
морозвитку й самоутверджен-
ня, а з другого, — повну са-
мовідповідальність за свою
діяльність.

Суверенітет — це ключова
проблема, розв'язання якої

створює умови
розв'язання
проблем, і се-
редня перебудов-
ка завершена
відносності з об-
межами життя і
державного суве-
ренітету. публіки не мож-
ливого суверені-
тету господаря на
розрахунок і
визначенні такої у
реального госпо-
дарства, внаслідок
чужого спожива-
чів залишає
ним.

Такі об'єктивні
критерії науки
не тому респуб-
ліки волю своєї
враховуючи об-
меженості суспіль-
ства, з метою
умов для успіш-
ного дії пер-
шого з кризи і
ноголосно прий-
няті про свій дер-
венітет, як пр-
необхідний шлях
розвитку.

ХІБА МИ НЕ РОЗ'ЄДНАНІ?

Протинники суверенітету
республік часто посилаються
також на те, що матеріаль-
ним фундаментом єдності на-
родів СРСР є єдиний народ-
ногосподарський комплекс.
Так, це фундамент, але не
міцний, прогнилий. До речі,
сам Президент країни ви-
знав, що в нашій системі все
прогнило. Та й чи можна вва-
жати цей комплекс міцним
фундаментом єдності, якщо
він породив економіку, в
якій, за визнанням знову ж

системи, й потрібно поділи-
ти, то суверенні республіки
спільно на взаємовигідній ос-
нові з урахуванням взаємних
інтересів і внесків це зроб-
лять, причому справедливо й
на належному рівні.

Дослідження показали, що
необхідність економічного й
державного суверенітету,
причому не тільки республі-
ки, а й кожної структурної
ланки народногосподарської
системи, виключаючи підпри-
ємства і окремих осіб, у від-

ЧИ ЄЩЕ ДАЄКАЗ

ЩОДО МАЙБУТНЬОГО УСТРОЮ СОЮЗУ СУВЕРЕННИХ ДЕРЖАВ?

тані самого Президента,
тільки 8—10 відсотків фон-
дів «працюють» на спожив-
чий ринок, тобто на благо
людини («Правда», 1990. 10
груд.). Адже довели країну
та й економіку до розвалу
не суверенітет республік, не
їхня власна грошова систе-
ма, не демократи, на яких
уже встигли нависити нові
ярлики: «деструктивні сили»,
«сепаратисти», «коричневі»
тощо, а саме прогнила ім-
перська адміністративно-ко-
мандна система, її механізм
і захисники. Фундамент може
бути міцним і забезпечу-
вати справжню єдність наро-
дів тоді, коли він ґрунтує-
ться не на адміністративно-
командних методах і дикта-
ті зверху, в на єдності еко-
номічних інтересів суверен-
них республік.

Захисники централізованого
диктату вдаються навіть до
таких сміховинних аргумен-
тів, що якщо, наприклад,
якесь суверенна республіка
прийняла автономне рішен-
ня, скажімо, про осушення
боліт, будівництво греблі чи
лісозаготівлі на своїй терри-
торії, то це чомусь може
обернутися для сусідів обмі-
няним ризиком, втратою уро-
жай. Але ж усім відомо,
якими наслідками не «може
обернутися», а вже оберну-
лось адміністративно-коман-
дні господарювання централь-
них відомств на території
багатьох республік.

Кажуть, «не можна нас
роз'єднати», «якщо почнемо
ділитися — буде війна», «це
може обернутися катастро-
фою». Та якщо дивитися ре-
ально на речі, то хіба ми те-
пер не роз'єднані? Адже ми
з'єднані не природно, а штуч-
но адміністративно-команд-
ними методами. Тому проблема
не в роз'єднанні, а у звіль-
ненні від адміністративно-ко-
мандної системи та імпер-
ської диктатури. А, звіль-
нившись від цього і ставши
сувереними, республіки та
їхні народи тільки тоді змо-
жуть з'єднатися між собою
тісними узами, які ґрунтую-
ться не на примусі й диктаті,
а на природній внутрішній
потребі та інтересі. Та й що
тут, власне, ділити? Земля,
її надра, люди поділу не під-
лягають. А якщо те, що скла-
лося в результаті панування
адміністративно-командної

повідних об'єктивно визначе-
них меж, — обумовлюється
об'єктивними критеріями, за-
конами економіки й суспіль-
ства: теорією функцій, еко-
номічної свободи особистості
та індивідуального підпри-
ємства, економічними ін-
тересами й повною господар-
ською самостійністю підпри-
ємств в умовах ринкової еко-
номії. Питання про те, які
функції в ієрархічній мікро-
й макросистемі слід пере-
дати одній ланці, а які — іншій,
чк, наприклад, які функції
залишити за республікою, а
які — передати Союзові
(Центру) — не може бути
предметом дискусії. Не мо-
же, бо такі функції (як і всі-
лякі інші) повинні визнача-
тися об'єктивними критері-
ями, тобто завданнями, які
об'єктивно стоять перед ко-
жною структурною одиницею,
а не суб'єктивними побажан-
нями. Тому мова має йти не
про якийсь поділ функцій чи
про розширення функцій од-
ної ланки і звуження іншої,
а про науково обґрунтоване
їх визначення для кожної
ланки суспільної системи, її
організаційної структури.

При цьому критерій визна-
чення таких функцій має бу-
ти таким: іти від підвалин
суспільства, від його матері-
альної (економічної) основи,
заради якої, за рахунок якої
і для якої створюється і існує
решта (надбудовувані
над нею й поряд з нею). То-
бто йти знизу — вгору, а не
згори — вниз, як це робиться
нині. Не виробництво для уп-
равління і всіх інших надбудов
над ним, а навпаки, уп-
равління — для виробництва.

Це — відривний початок.
Якщо ми погодились, що під-
валиною суспільства, його
матеріальною, економічною
основною є підприємства (та
їх об'єднання) — власники
належних їм засобів вироб-
ництва, (а заперечити це не-
можливо), і що тому вони му-
сять мати повну господарську
самостійність у межах об'єк-
тивно обумовлених їхніх
функцій (коло яких досить
широке й зафіксоване в За-
коні про підприємства, хоч і
недостатньо повно), — то,
таким чином, ми повинні та-
кож визнати, що всі ті су-
спільні ланки, які стоять над
підприємствами чи поряд з

віданням ні республіканських,
ні тим більше союзних які-
хось відомств і одержувати
від них будь-які вказівки, на-
кази, настанови, ліміти. Вони
зобов'язані лише дотримувати
створеної системи у суспіль-
стві від яких за з і
правових і моральних обов'-
язків «загальних правил гри»,
а відомства — контролювати
таке дотримання.

У зв'язку з цим втрачає-
ться всякий сенс поділяти га-
лузі й підприємства матері-
альної основи суспільства на
союзного чи республіканського
підпорядкування з питань,
які входять до функцій під-
приємств та їхніх об'єднань.

2. Необхідно всебічно, зв'я-
жено, науково обґрунтовано
визначити такі за своєю ха-
рактером і складом функцій
(крім тих які виконують
підприємства, їхніми об-
єднаннями і організаціями
матеріального виробництва),
які об'єктивно необхідні, але
виконати їх підприємства,
об'єднання та організації ма-
теріального виробництва не
можуть чи таке виконання
неефективне.

З цього випливає правило:
кожний наступний (вищий)
щабель структури (район, об-
ласть, республіка, Союз) по-
винен виконувати лише ті
функції, які об'єктивно не-
обхідні, але не виконуються
й не можуть виконуватися
попередньою ланкою (щаб-
лем). У відповідності з уста-
новленим таким чином функ-
ціями кожного «поверху»
ієрархічної організаційної
структури (що стоїть над під-
приємствами і організаціями),
визначаються обсяг засобів,
джерела їх покриття, а також
інформація, необхідна кож-
ному «поверху» для реаліза-
ції цих функцій.

Дотримуючись таких об'єк-
тивно обумовлених критеріїв
під час розв'язання даної
проблеми, ми тим самим, по-
перше, виключаємо будь-яку
можливість заміни адмініст-
ративно-командних методів
центральних відомств Союзу
такими ж методами на рес-
публіканському рівні, а, по-
друге, забезпечуємо уста-
новлення об'єктивно обумов-
лених параметрів самого су-
веренітету. В результаті

відання центральних від-
омств) увесь військово-про-
мисловий комплекс, усю зовніш-
ню політику й зовнішньо-
економічну діяльність, пали-
вно-енергетичну систему,
всі види транспорту (крім ав-
то й гужтранспорту), всю
фінансову і грошову систему,
а також певні стратегії еко-
номічного розвитку та інші
ключові питання, як це пе-
редбачено проектом нового
Союзного договору, підгото-
вленого Центром, — то це
практично не тільки позбав-
ляє республіку будь-якого
суверенітету, а й (що найго-
ловніше) підірває, зводить
нанівець об'єктивно обумов-
лену самостійність підпри-
ємств та їхніх об'єднань і пе-
ретворює такі поняття, як
«господар», «повний гостро-
рахунок» на пустий звук. А
це суперечить фундаменталь-
ним принципам самої перебудови,
її первісному революцій-
ному замислові. І прямо су-
перечить тому, чого вимага-
ють об'єктивні закони еко-
номії й життя. Тобто, це не
вихід із кризи й злигоднів, а
ще більше занурення в них.

У такому Союзі республі-
ка, перебуваючи між Цен-
тром і народним своїм госпо-
дарством, винює, по суті,
роль передавального механі-
зму, який дублює команди
Центру. А якщо вона мати-
ме суверенітет, ситуація змі-
нюється докорінним чином:
усуваються команди зверху,
підприємства набувають еко-
номічного суверенітету, зро-
стають заінтересовані і від-
повідальні. Економічний
суверенітет — це не еко-
номічний ізоляціонізм, що веде
до дезинтеграції та автаркії,
як це дехто стверджує (в су-
часному світі, де все взаємо-
пов'язане і взаємозалежне, —
це виключено). Разом з тим,
це не означає, що суверені-
тний суб'єкт повинен мати все
своє (всі види сировини, ви-
робництва тощо). Економіч-
ний суверенітет — це право
суб'єкта (наприклад, республі-
ки, організації, підприєм-
ства тощо) бути повним гос-
подарем — власником свого
виробництва та його резуль-
татів — і самостійно вирішувати
всі питання своєї жит-
тєдіяльності й розвитку на
принципах самоокупності.

ІНШОГО БУТИ НЕ МОЖЕ

Таким чином, суверенітет
республік, будучи природною
потребою і об'єктивно не-
обхідною, не має альтерна-
тиви. Щодо Союзу, то вже з
самої логіки сказаного рані-
ше випливає: Союз необхід-
ний. Але він мусить бути не
таким, яким його хотіли б
бачити автори задуваного
проекту договору так званого
«оновленого» Союзу, репре-
зентованого Президентом
країни. Союз може бути
тільки суверенних республік
(держав). І створюватися він
повинен на таких принципах.

1. Повне і загальне ви-
знання економічного й дер-
жавного суверенітету республі-
ки.

2. Вихідним, відривним
принципом має бути чітка й
точно визначена економічна
й соціальна вигода від ство-
рення такого Союзу. Вступа-
ти до нього республіки мо-
жуть тільки в тому разі, як-
що цей Союз може зробити
щось таке, що необхідно для
окремих республік, але ви-
конати його окремо взята
республіка не може чи тьме
самостійне виконання для неї
не вигідне. Тобто, вступаючи
в Союз, кожна республіка по-
винна чітко бачити в ньому
свою вигоду й необхідність.
Без цього Союзу бути не
може.

3. Створений Союз (його
Центр) не може й не пов-
нен виконувати тих функцій,
які можуть бути виконані
більш ефективно самими рес-
публіками (державами), що
вирішили створити Союз. То-
му не випадково Б. Єльцин,
відкриваючи Позачерговий
з'їзд народних депутатів
РРФСР і кажучи про суве-
ренітет Росії, підкреслив:
«Ми не можемо погодитися з
тим, коли втручаються у
справи, які ми спроможні
розв'язати самі, причому кра-
ще, ніж хтось інший».

4. Творцями такого Союзу
можуть бути тільки самі су-
веренні республіки. Вони ж
є господарями цього Союзу,
який мусить бути їм підзвіт-
ний.

5. Якесь за-
кони нормативні акти
Союзу можуть
тільки спільно
камі республі-
ки Союзу. Союз —
ва над держа-
дружність дер-
жтм створені
Союзи виконав-
виконання
функцій в інтер-
жав і під їхні
Такий виконав-
бути типу Орг-
єднаних Нвці
парламенту.

Іншого Союзу
же. А тому пит-
юз, про вступ
до нього сувер-
лік (держав) не
шуватися через
Він не може бу-
референдуму та
як ним не мож-
приклад, пита-
ню статусу і
цілісність респу-
пливає, до речі,
кону СРСР «П
голосування (Р
Вирішувати й
ним — це все
носити на реф-
приклад, пита-
мірність дій зам-
Інший Союз
хитромудрим
маними фор-
Центру нав'яз-
Але це буде не
реження того с-
Центру, який м-
кі наміри — б-
ні. Саме тому і
перішнього Со-
го не на назва-
ективних крите-
примусі й дик-
звели економіч-
розвалу і злид-
це не може н-
І за цим не тр-
тість, оскільки на-
буде створено і
що виходитиме
економічних і п-
греб і мотива-
держав. Це бу-
Союз у повній
зі справжнім з-
го поняття. Сам

Петро САБЛУК,
доктор економічних наук,
професор - кореспондент Укр-
їнської академії аг-

15 березня 1991 року. № 49

ним віснесомся, які погорливо ставилися до «кортсанського височина», правитель Росії заявив з першим консулом Франції дружині стосуюн. Можливо, воно до цього спонукало і полівіа гра Австрії у ставленні до армії Суворова. Наполеон відлучив за призначенням, що наказав поїхати нові мундир для російських солдатів і офіцерів, в основному з корпусу Корсанова, які потрапили в полон під час недавніх дій у Австрії та Італії, вилас ім зброю і з почестями відпустили на батьківщину.

Стосуюн між російським імператором та Наполеоном зайшли так далеко, що вони вирішили разом виступити проти Англії, завдавши їй для початку удару з Італії. Павло і розпорядився направити туди експедиційний загін доносних козаків на чо-

Подорож на Мальту

ЗАПОРІЗКІ козаки горючили: «Ми кавалери, як мальці!». Чому вони так казали, можна здогадуватися. Бо вони, як і мальці, боронили християнські землі, зокрема і підтурецького поневолення, почували вільними благородними лицарями, як і мальці. А те, що лицарі з середземноморського острова були католиками, а запорізькі — православними, багатьом не знало, бо ж це не суттєві були. У сивоволості народів значно важливіше, якот віри твій сусід, а не далекий знайомец.

А втім, чи такими вже й далекими для Мальти були «порожці»? Керто говорить далекими. А насправді? «Три рони на початку вісімдесяти» мей випало провозити на турботах «Максим Горький» Чорноморського паропласту, здійснювати на ньому вивозів і рейсів. Не раз доводило побувати й на Мальті. Оуті і загадаї ті слова запорізькі: «Ми кавалери, як мальці!». Чому загадаї? Перш ніж відповісти — познайомилися з самою Мальтою. Воно — варта уваги.

Острів Мальта знаменитий не лише тим, що на ньому відбулися позамуніропору зустрічі Горбачова з Бушем, яка проходила саме на борту «Максима Горького», прекрасного лайнера.

Мальта цікава тим, що з давніх давен була між двома світами — арабським, мусульманським і європейським, християнським. І ці світи свої прагнення до завоювань ховали у звисі релігійних суперечок, метем у вершували кожний свою віру. А отже — владу Мальта між цими світами ставала й островом-фортецею і островом-розбилюнком, і протиставляв місцем надзвичайно інтересного змішування народів, звичаїв, вірувань.

Зв'язі ронів до нинішні острів колонізували фінікійці. Потім сюди долетіла рука Карфагена, а згодом Риму. А далі його завоювали араби, візантійські крестоносці. У 1530 році на острові осів ірландський орден іоаннітів, заснований же християнами. Відтоді він і дотепер називається мальтійською.

На зміну XVIII і XIX століть великим мавіством католицького мальтійського ордену став російський правитель імператор Павло I. Як це сталося?

На ті роки припадає початок бурхливої діяльності молодого Наполеона. На протигузу іншим європейсь-

лі з отаманом Платовим, який доводило постій повертатися з дороги, Кицєвою метою було позбавити Англію важливого життєвого розгортання й саму острівську імперію.

Несподівані цих подій Бонапарт, викрутивши англіїці з Мальти, якраз передав Павлу І знаки верховної влади великого маістра мальтійського ордену.

Наполеон англіїці через своє посольство у Петербурзі зв'язують тісні стосунки з невдоволенням Павлом І приворотним. А там було чимало серед виводного дворянства, де більшою жертва нерівноправного характеру імператора. Влія цього мало хто міг бути сповісти на своє майбутнє.

Сьогодні — чиня й посели, а затримав, у Сибір пожене — ну кому це сподобається...

Коли світ обійшла звістка, що Павло І раптово помер від хвороби, Наполеон відразу вилетів туди і руку англіїці, і те, що удар цей спрямований і проти нього. Спільна Росії і Франції розпалася.

Оце, здалось, і є той давній, незадокументований факт, що засвідчує зв'язки Російської імперії з Мальтою. І більше ніяких зв'язків не було! Принаймні, офіційна історія інших не гадує.

А вони й такі були. Тільки не Російська імперія їх мала, а Україна. Це — безперечно. Свідчить — найкращим способом — у головному храмі острову — соборі Іоанна Богослова — а побачив пам'ятник нашому співвітчизнику, нашому предку. Пам'ятник, про який не відомо ні чутя, ні читати. І ота велика бритула журналістів, що висвітлювала загалуку вже зустрічі Горбачова і Буша, не помітила його. Чи не ядала значення?

Одним словом, перед нами пам'ятник запорізькому козакові. У мармурі. Як частинна скульптурної композиції, що символізує певні людські якості. Як же сталося, що запорізьке учинення тут, коли й на рід-

кій землі немв йому гідного пам'ятника?

Композиція, частинною якої є козак, складається з трьох фігур. На кам'яній плиті з позависим виглядом сидить донатор храму, той, хто давав шости на будівництво. Ліворуч під ним — раб-негр, який доглядно дивиться на господаря. А праворуч — запорізький козак. Напружений торе, кожен м'яз порив до війни, в очах і неспокій, і мука. В центрі композиції — текст латинною.

Поволі проходжу поза скульптурну групу. Промени світла падають на козакове обличчя, перебігають на йому, коли йдеш вздовж, і здається, що по шовці козака котиться сльоза. Бражачий ефект!

Старанно фотографую. В Києві позаву фото фактизм. Вони ніколи не чули про цю композицію. Підтверджують: на ній справді запорізький козак. Во колись і деякі турки носили оселення. Нинішні прочитано. Зверну — то такі донатору храму на ім'я Николаю Коттонер. А козак і негр образи атеїстичні. Козак уособлює Нескореність, Силу Духу, негр — Рабство, Покору. Скульптор невдовідно, але він один з послідовників мавери Мікеланджело. Композицію створено десь після 1680 року.

Чому саме так представ став для скульптора, та певно, й замовник, предком нескореності? Велику ж славу мали запорізькі, козаки правдиве уявлення про їх моральні якості сягнуло за моря. І це в ті часи, коли із засобами масової інформації було децю суттужно.

Як ж припущення можна зробити щодо появи тут козака як вивраження Нескореності? Напис про це не говорять. Під трапінням така собі не знала, хто й зображення у тій композиції. Оже, залишається робити припущення. Запорізький козак на бороніи землі від прагматичної і трагічної, таласи тих своїх ворогів духовелли, що хан ирмиський волів «росити і просяти пароду». Та бувало, що й у полон потрапляли запорізькі. А вони й там врякали своєю волелюбністю. Бо зв-

порожець зображений міцною тілом і душою людяною, цікавою натурою, для якої життя немислиме без волі. Дія версія, з огляду на характер скульптурної, здється близькою до істини. Але можлива й інша. Що це ніякий не половецький. На час створення композиції запорізькі козаки певно були добре відомі у Європі. Їм перемогли у боротьбі з Польщею в союзі, до речі, з кримським ханом, як сила, що її поважали й хан, і султан, перед якими збоїла Європа. Можливо, що скульптор чув і про події отамана Сіри до Франції, і про якість військовий дипломатичні місії, що їх здійснювали козаки.

Одним словом, безперечно те, що Мальта і Запорізькі знали одне про одне, мали зв'язки. І, певно, мальціці у запорізькі, а запорізькі у мальціці коштувалися поволі.

Відгук нашої історії там, на далекій Мальті, прорамає. І це подумалося: наскільки ж ми забули свою історію, себе, щоб помилуватися втілюючи у мармурі духовною величчю предка можна було аж на Мальті...

Наскільки ж ми забули свою історію, себе, щоб помилуватися втілюючи у мармурі духовною величчю предка можна було аж на Мальті...

На знімку: фрагмент композиції — запорізький козак; Мальта, острів-фортеця; композиція у храмі святого Іоанна. Фото автора.

Сергій ПРАВДЕНКО.

ЗРОСТАЮТЬ ЧЕМПІОНИ

Уже багато років тому, коли на Україні тільки починав культивуватися залюблений вид спорту — стрибки на батуті, новим для себе справою захопився хорощий зростаючий Володимир Горняк, у якого згодом відкрився справжній тренерський дар.

Володимир Максимович (тепер із заслужений тренер СРСР) підшукував на одну вірку в своєму виді спорту Німеччині серед його вихованців, безумовно, найсправжніше виявляє чемпіонку світу та Європи Олена Коломєсєва.

Ця зростаюча дівчина торік закінчила Миколаївський спортінтернат, а тепер вона першокурсниця державного педагогічного університету, навчається на факультеті фізичного виховання. Коломєсєва має великий виступистий серед молоді. Шанують її і дорослі. Під час новорічного балу чемпіонці вручили їй ітих аїд нової кав'ярки.

Олена і її тренер мають грандіозні творчі плани, і зростаюча, не збирається поступати дозвугнутим.

Фото Олександра КРЕМКА.

Миколаїв.

Те, що не вдалося гравцям європейського футболу мадридському «Реалу», здійснює дебютант вищої ліги залукарський «Металург». Український налетник порадував і себе, і людей, перемагаючи в стартовому матчі 54-го чемпіонату СРСР іменитий московський «Спартак» — 2:1 (0:1).

Прадуть всім тисячі глядачів стали садками справжнього свята. Перед ітих явистини вразово поазовий духовий оркестр з Москви, ітих театр «Запорожці» позани, у повітрі над спортивною ареною майстерність демонстрували парашутисти. А потім слово зали футболисти.

«Металург», відчувалося, насамперед довів про власний престиж. Тому великі сили були відправлені в захист. А попередити дивні лише один форвард Сторчак. Москвичі одразу заволоділи ініціативою і дуже швидко зіграли в рахунок. На 26-й хвилині Москай точно пробив після флангової передачі.

У другому таймі господарі поєдиноків. Особливо тоді, коли до Сторчака приєднався ще один чистий наладочний Засєв. Хоча і тоді «Спартак» мав переваги.

І СОБИ, І ЛЮДЯМ...

Футбол

иий вигляд Утіи, українським футболістам дуже «старилися», намагалися гостро контракувати і перший же їхній прихідний удар праніс успіх. На 70-й хвилині відзначився Наконечний.

Здавалося, все завершиться мирно. Але дебютанти не полишили надію на перемогу до останньої хвилини зустрічі. І оа до них прийшла. Стрімкий прорив Дудника завершився ударом, воротар гостей Черчесов не втримав м'яча, і Волин миттю встиг на добивання. І тут же пролунав синесток арбітра з Києшиєв Олександром Губином про завершення зустрічі.

«Металург» виступав у такому складі: Сімука, Башкиров, Яромілич, Дудник, Веронілет, Наконечний, Веронілет (Засєв, 59), Сторчак, Воліт, Губанов (Скрипкин, 67), Пучков.

До речі, за перехід Пучкова заборонили заплатити одеському «Чорноморцю» 149 тисяч карбованців.

Порадуюа і донецький «Шахтар», який у Москві зіграв унічно — 1:1 з місцевим «Динамо». Наступну гру гірники проведуть у п'ятницю а Києві.

Тепер — про неприємне. Київське «Динамо» прогало вдома москвському «Торпедо» — 1:3 (0:2). Голи забив Ю. Матвеєв (11), Гриншів (15), Шарнієнов (71) — у «Торпедо»; Юран (90) — у київ.

Невдало зіграв цього разу воротар динамівця Жидков. Відчувалося, що він не утримує, і, як наслідок, раз у раз помилявся на аніходах. Але звинувачувати воротаря в поразці і неетично, і несправедливо. Слід сказати, що й захист «Динамо» приниувався багатьох помилках. Не скористалися з чудових нагод забити гол Саленко, Шматоваленко, Юрченко.

До речі, на захист Жидкова став і нападник «Торпедо» Валентин Іванов, з яким розмовляв після матчу.

А воротар гостей Саричев,

який зіграв відмінно, сказав мені:

— Ми перемогли, бо зіграли ирарце. Готувалися до поєдиноків серйозно і ретельно, пам'ятаючи про те, що київське «Динамо» за будиьких обставин залишається суперником сильним і небезпечним. Це — фірма. Інша річ, що диявольська номанда сьогодні молода, їй бракує досади. Але в старій київській не відмовиш. Гадаю, що їх «надломана» гра з «Барселонією». Тому психологічний стан налетників не найкращий. Хоча в першому таймі був момент, коли гошподарі, які володіли ініціативою, мали шанс забити гол. Якщо б так сталося, то й підсумок зустрічі міг би бути іншим.

Київці ануспали в такому складі: Жидков, Лукин, Цейба, Дернач, Ю. Мороз (О. Митяев, 46), Беца, Шматоваленко, Засєв, Саленко, Юрченко, Юран.

Чемпіонат ирали робити тільки перші ироки, тому яє поспішаючим з висновками. А саме сьогоднішній матч вже застра одати виити на якісний рівень гри.

Віктор БРАНИЦЬКИЙ.

ТЕЛЕФОН
РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ:
Головний редактор —
446-92-11

Заступники головного
редактора —
446-70-42,
446-91-16,
446-91-37,
446-91-36.

Виконавчий
секретар —
446-72-63

Заступники
корреспондента —
446-60-22.

Відділи:
міжнародний —
446-91-20,
місцевий — 441-38-28,
аграрний — 441-68-18,

парламентський —
441-64-52,
441-65-54.

Охорони здоров'я —
441-68-06.

Соціальних питань —
441-68-55.

Економіки — 441-68-58,
культури — 441-66-44,
спорту — 441-68-08.

Інформаційний —
446-41-13.

Історії України —
442-88-62.

Вісників літератури —
441-68-52.

Реклами —
441-69-44.

НАД НОМЕРОМ
ПРАЦЮВАЛИ:

Заступник головного
редактора —
Олександр Сілик.

Чергові редактори —
Валентин Лебунський,
Володимир Савцов.

Автори заміток —
Антоніо Мірочичев,
Степан Українець.

Випускний —
Олександр Бондаренко.

Оформлення —
Володимир Кисельов.

Коректори:
Тамара Бештанішвілі,
Наталія Васик,
Людмила Морозова,
Людмила Нестина,
Ангеліна Сильвестрова,
Любов Станішчак,
Людмила Терещук.

Верстальники:
Тетяна Белова,
Алла Буринкова,
Марія Селіванова,
Ольга Баченко,
Анатолій Артеменко,
Сергій Шахматов.

Ліногравці —
Віктор Проніч,
Рієн Гринюк.

Ордену Леніна комбінат
друку видавництва
«Радянська Україна»,
32047, Київ-47,
проспект Перемоги, 50.

Ціна 60955.
Тираж 164.300.

Переводити ціну
на рік 19 коп. 85 коп.
Зам. 83150491.